

**O‘ZBEKISTON RESPUBLIKASI OLIY TA’LIM,
FAN VA INNOVASIYALAR VAZIRLIGI**

**SHAROF RASHIDOV NOMIDAGI SAMARQAND DAVLAT UNIVERSITETI
PSIXOLOGIYA VA IJTIMOIIY-SIYOSIY FANLAR FAKULTETI
PEDAGOGIKA VA UMUMIY PSIXOLOGIYA KAFEDRASI**

S.X.Djalolova

KASBIY KARYERANI LOYIHALASHTIRISH

(bo‘lajak o‘qituvchilar misolida)

(Uslubiy qo‘llanma)

Samarqand - 2025

S.X.Djalolova. Kasbiy karyerasini loyihalashtirish (bo‘lajak o‘qituvchilar misolida) // Uslubiy qo‘llanma. – Samarqand, – “ACCESS SERVICE” nashriyoti, 2025-y. – 63 bet.

Tuzuvchi:

S.X.Djalolova –

Sh.Rashidov nomidagi SamDU, Psixologiya va ijtimoiy-siyosiyfanlar fakulteti, Pedagogika va umumiy psixologiya kafedrası tayanch-doktoranti.

Taqrizchilar:

K.Hasanova -

Sharof Rashidov nomidagi Samarqand davlat universiteti Psixologiya va ijtimoiy-siyosiy fanlar fakulteti Pedagogika va umumiy psixologiya kafedrası mudiri, prof.

EA.Abdumannotov -

O‘zbekiston-Finlandiya pedagogika instituti “Pedagogika” kafedrası mudiri dotsenti

Mazkur uslubiy qo‘llanma Sharof Rashidov nomidagi Samarqand davlat universiteti Psixologiya va ijtimoiy-siyosiyfanlar fakulteti, Pedagogika va umumiy psixologiya kafedrası tayanch-doktoranti Djalolova Sevara Xolmuradovnaning 13.00.01–Pedagogika nazariyasi.Pedagogik talimotlar tarixi “Bo‘lajak o‘qituvchilarda kasbiy karyerasini loyihalashtirish ko‘nikmasini rivojlantirish” mavzusi yuzasidan olib boriladigan tajriba-sinov ishlarida foydalanish uchun tadbiq etilgan.

ISBN: 978-9910-8721-1-2

Ilmiy tadqiqot ishining tajriba–sinov qismini o‘tkazishda talabalarga nazariy bilim berish uchun Sharof Rashidov nomidagi Samarqand davlat universiteti Psixologiya va ijtimoiy-siyosiy fanlar fakulteti Pedagogika va umumiy psixologiya kafedrasida ishlab chiqilib, 2025 yil 11-yanvar № 1-sonli kafedra qarori bilan tajriba–sinov jarayonida foydalanish uchun tadbiq etishga ruxsat etilgan.

© S.X.Djalolova
“ACCESS SERVICE” nashriyoti

MUNDARIJA

KIRISH.....	4
I-BOB. KASBIY KARYERA LOYIHALASH VA UNING ASOSIY TUSHUNCHALARI	6
1.1. Karyera nima? Karyera va kasb tushunchalar	6
1.2. Karyera tushunchasi, turlari, mohiyati, rivojlanish tarixi, yondashuvlari va xususiyatlari	11
1.3. Shaxsiy karyera modeli va karyera loyihalash	16
II-BOB. KASBIY KARYERA REJALASHTIRISH- NING BOSQICHLARI.....	23
1-bosqich: Shaxsiy tahlil (SWOT tahlil).....	23
2-bosqich: SMART tamoyillari bo'yicha maqsad qo'yish. Qisqa va uzoq muddatli maqsadlarni belgilash	26
3-bosqich: Kasbiy rivojlanish rejasini tuzish.....	34
III-BOB. BO'LAJAK O'QITUVCHILARDA KREATIVLIK VA RIVOJLANTIRISH YO'LLARI.....	40
3.1. Kreativlik bu?	40
3.2. Kreativlik sifatlarini muvaffaqiyatli rivojlantirish shakllari	43
3.3. Xalqaro baholash dasturlari (PIRLS, TIMSS, TALIS, PISA)	49
IV-BOB. AMALIY MASHG'ULOT.....	58
4.1. Muammoli masalalar yechish	58
XULOSA	60
GLOSSARIY	61
FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR YO'YXATI	62

KIRISH

Globallashuv, axborotlashtirish va ishlab chiqarishning bugungi jamiyat talablariga javob beradigan ta'lim tizimining asosiy harakatlantiruvchi kuchi sifatida raqobatbardosh kadrlar tayyorlash asosiy vazifalaridan biridir. Pedagog xodimlar mehnat madaniyatini, ichki iqlimni, ta'lim muassasasining faol bozor pozitsiyasini shakllantiradilar mahsulot va xizmatlarni yaratadilar. Amaliyot jarayoni shuni ko'rsatadiki, xodimlar har doim ham o'zining kasbiy rivojlanish imkoniyatlari va istiqbollarini bilishmaydi, ko'pincha tashkilot o'zlarining shaxsiy va kasbiy salohiyatidan samarali foydalanmaydi, ular u yoki bu turdagi ishlarni bajarishda xodimlarning haqiqiy qobiliyatlarini hisobga

olmaydilar. Bu esa shaxsning kasbiy rivojlanishining psixologik va pedagogik jihatlarini, zamonaviy mehnatning real sharoitlari sharoitida o'rganish zarurligini tasdiqlaydi.

Prezidentimiz Shavkat
Miromonovich Mirziyoyev
ta'kidlaganlaridek: “Bugungi kunda xalq farovonligini, odamlarning hayot darajasini har tomonlama oshirish,

buning uchun yangi ish o'rinlari, daromad manbalarini yaratish, kambag'allikni qisqartirish, qishloq va shaharlarimizni obod qilish iqtisodiy strategiyamizning eng muhim yo'nalishlari hisoblanadi”¹. Yurtimiz ijtimoiy-iqtisodiy taraqqiyotida qo'lga kiritilayotgan yuksak natijalar, eng avvalo, yangidan-yangi zamonaviy tarmoq va ishlab chiqarish faoliyatlarining yo'lga qo'yilishi, buning ta'sirida mamlakatimiz iqtisodiy salohiyatining ahamiyatli darajada kengayib borayotganligi, yaratilayotgan mahsulot va ko'rsatilayotgan xizmatlar turlarining ko'payib, takomillashib borishi, bir so'z bilan aytganda, jamiyatimizning yangicha mazmun va sifatga ega bo'lib borishida mustaqil taraqqiyot yo'lining to'g'ri tanlanganligi amalga oshirilayotgan siyosatning har

1. <https://yuz.uz/uz/news/preziden/-shavkat-mirziyoev-yangi-o'zbekiston-gazetasiga-intervyu-berdi>

tomonlama asoslanganligi hamda xalqimizning fidokorona mehnati eng muhim va asosiy omillar sifatida xizmat qilmoqda.

Demokratik mamlakat samarali davlat apparatisiz, zamonaviy ta'lim muassasasi, yetuk, malakali, pedagog kadrlarsiz mavjud bo'la olmaydi. Buni istalgan rivojlangan mamlakat tajribasida ko'rish mumkin. Ta'lim tizimi mamlakatni boshqarish tizimida muhim o'rin egallaydi. Ta'lim muassasalari davlat idoralarining vakolatlarini amalga oshirish bo'yicha professional faoliyat yurituvchi kadrlarni tayyorlaydi.

Bu faoliyat ham mazmunan, ham shaklan farqlanadi, lekin ularni bir maqsad - xalqning turmushini yaxshilash yo'li birlashtiradi. Mamlakatning rivojlanish sur'atlari ham, islohotlar samarasi ham, odamlarning hayot sifati ham, aholining kayfiyati ham ushbu faoliyatga to'g'ridan-to'g'ri bog'liq.

Karyera olimlar tomonidan inson hayotining barcha sohalarini qamrab oluvchi murakkab ijtimoiy-psixologik hodisa sifatida, sub'ektning kasbiy va shaxsiy rivojlanishi, kasbiy o'sishi jarayoni sifatida, butun hayot yo'lida nafaqat professional, balki insonning shaxsiy salohiyatini ham to'liq, har tomonlama ochib berishga hissa qo'shadi.

Zamonaviy pedagog shaxsining kasbiy rivojlanishi ijtimoiy- iqtisodiy munosabatlarni dinamik texnologiyalashtirish va axborotlashtirish sharoitida amalga oshiriladi, bu esa muayyan ish sharoitlarida kasbiy bilim va ko'nikmalarni talablarga muvofiq muntazam ravishda takomillashtirish asosida kasbiy faoliyatni amalga oshirish zarurligini ta'minlaydi.

Kasbiy karyerani rejalashtirish nafaqat muvaffaqiyatli kasbiy hayotga, balki shaxsiy hayotda ham barqarorlik va muvaffaqiyatga olib keladi. Ushbu uslubiy qo'llanma bo'lajak o'qituvchilarga kasbiy karyera qilishda yòl kòrsatish uchun mo'ljallangan.

KARYERA LOYIHALSHNING ASOSIY TUSHUNCHALARI

1.1. Karyera nima? Karyera va kasb tushunchalari

So‘nggi yillarda mehnat bozoridagi tub o‘zgarishlar munosabati bilan insonning karyeraga erishish imkoniyatlari sezilarli darajada o‘zgardi. Agar ilgari karyera shartlari ichki mehnat bozori tomonidan uzoq muddatli, kafolatlangan bandlik, ko‘tarilishning muntazamligi va bashorat qilinishi, kasbga va tashkilotga sodiqlik nazarda tutilgan bo‘lsa, endi bu jarayonlarni tashqi bozor belgilaydi.

Qisqa muddatli shartnomalar tuzish, to‘liq bo‘lmagan ish kuni, faoliyatning bir nechta sohalarida va bir nechta tashkilotlarda ishga joylashish kabi faoliyat turlari shaxs karyerasini boshqarish imkoniyatlari ortib bormoqda. Bozor sharoitida karyera samarali o‘zini- o‘zi anglashi, professional kasbiy harakatlar va funksiyalarni bajarishda professionallikni, o‘z navbatida, zamonaviy shaxsning kasbiy o‘sishining tegishli psixologik va pedagogik jihatlarini chuqur o‘rganishni talab qiladi.

«Karyera» tushunchasi nisbatan yaqinda qo‘llanila boshlandi. Biroq, «mansab» tushunchasi va uning tarkibiy qismlarining ma’nosining yagona talqini hali ishlab chiqilmagan. «Karyera» atamasi ko‘p ma’noga ega.

“Karyera” tushunchasi turli xil ma’nolarga ega: tanlagan kasbida oldinga siljish, yuqori maqomga erishish, o‘z qobiliyatini rivojlantirish, kasbiy tajriba orttirish va hokazo. Zamonaviy inson resurslarini boshqarish nazariyasida karyera deganda - ish bilan bog‘liq tajribasi va mehnat faoliyati davomida insonning pozitsiyasi va xatti-harakatlaridagi individual ongli o‘zgarishlar tushuniladi.

“Karyera” so‘zi fransuzcha “carrière” so‘zidan kelib chiqqan bo‘lib, u “yo‘l”, “yugurish”, yoki “muvaffaqiyatli yo‘l” degan ma’noni anglatadi. Karyera — bu insonning professional faoliyati va uning turli bosqichlarida erishgan muvaffaqiyatlari, tajribasi va o‘zgarishlari yig‘indisidir.

Karyera, asosan, quyidagi jihatlarini o‘z ichiga oladi:

1. **Ta'lim va malaka:** O‘qish va o‘z bilimini oshirish.
2. **Ish faoliyati:** Turli lavozimlarda ishlash va tajriba to‘plash.

3. Karyera yo‘nalishlari: O‘z maqsadlariga erishish uchun qaysi sohada faoliyat yuritish.

Karyera — bu insonning professional faoliyati, ya'ni u o‘z bilim va ko‘nikmalarini qo‘llab, kasbiy rivojlanish jarayonida erishgan muvaffaqiyatlari va yutuqlari yig‘indisidir. Karyera o‘z ichiga turli xil bosqichlarni, masalan, ta'lim, ish tajribasi, malaka oshirish va o‘z-o‘zini rivojlantirishni oladi. Karyerani rejalashtirish va rivojlantirish jarayoni bir nechta muhim jihatlarni o‘z ichiga oladi:

1. Karyera rejalashtirish:

- Ma'lumotingiz va qiziqishlaringizni aniqlash: O‘z qobiliyatlaringiz, qiziqishlaringiz va maqsadlaringizni tushunish muhimdir. Bu sizga qaysi sohada karyera qilishni tanlashda yordam beradi.

- Ma'lumot va malaka: Karyera yo‘lingizda qanday ta'lim va malaka talab qilinishi mumkinligini o‘rganish.

2. Tajriba to‘plash:

- Amaliyot: O‘qish davomida yoki keyinchalik amaliyot o‘tash, ish stajirovkalarini amalga oshirish orqali amaliy tajriba orttirish.

- Ish tajribasi: Turli lavozimlarda ishlash orqali malaka va tajribani oshirish.

3. Tarmoq yaratish:

- Professional aloqalar: Soha mutaxassislari bilan aloqalar o‘rnatish, seminarlar va konferensiyalarda qatnashish orqali yangi imkoniyatlar yaratish.

- Mentorlar: Karyera yo‘lingizda sizga yordam bera oladigan tajribali mutaxassislar bilan aloqalar o‘rnatish.

4. Malaka oshirish:

- Davomiy ta'lim: O‘z sohangizda yangi bilim va ko‘nikmalarni olish uchun kurslar, treninglar va sertifikatlar orqali malaka oshirish.

- O‘z-o‘zini rivojlantirish: O‘zingizni doimiy ravishda yangilab turish va o‘zingizni takomillashtirish.

5. Karyera o‘zgarishlari:

- Maqsadlar va yo‘nalishlar: Karyerada qiyinchiliklarga duch kelganda, o‘z maqsadlaringizni va yo‘nalishingizni qayta ko‘rib chiqish muhimdir.

- Yangi imkoniyatlarni qabul qilish: Agar biron-bir yangi imkoniyat paydo bo'lsa, uni ko'rib chiqish va o'z karyerangizni kengaytirish.

Karyera — bu vaqt o'tishi bilan o'zgaradigan dinamik jarayon. Har bir inson o'z yo'lini tanlaydi va bu yo'lda doimiy o'rganish va rivojlanish muhimdir.

"Loyiha" so'zi o'zbek tilida "reja", "dastur" yoki "maqsad" ma'nolarida ishlatiladi. U asosan muayyan bir maqsadga erishish uchun tuzilgan ishlar ketma-ketligi yoki konsepsiyasini ifodalaydi. Loyiha so'zining ba'zi muhim jihatlari:

1. **Tushunchasi:** Loyiha - bu aniq maqsadga erishish uchun amalga oshiriladigan faoliyatlar majmui. Ular odatda vaqt, resurslar va faoliyatlarni rejalashtirishni talab qiladi.

2. Turlari:

- **Biznes loyihalari:** Yangi mahsulot yoki xizmatni ishlab chiqish.
- **Tadqiqot loyihalari:** Ilmiy tadqiqotlar o'tkazish.
- **Ijtimoiy loyihalar:** Jamiyatning muammolarini hal qilishga qaratilgan.

3. Bosqichlari:

- **Rejalashtirish:** Maqsad va vazifalarni aniqlash.
- **Ijro:** Loyiha rejasini amalga oshirish.
- **Nazorat:** Loyihaning rivojlanishini kuzatish va kerak bo'lsa tuzatishlar kiritish.
- **Tugallash:** Loyihaning yakuniy natijalarini baholash va xulosa chiqarish.

4. **Muammolar:** Loyihalarni amalga oshirishda turli muammolar, masalan, resurs yetishmovchiligi, vaqtni boshqarish va jamoa ishi kabi masalalar yuzaga kelishi mumkin.

Loyihalar odatda maqsadga yo'naltirilgan va aniq vaqt cheklovlariga ega bo'lib, muvaffaqiyatli amalga oshirilishi uchun yaxshi rejalashtirish va ijro zarur.

Kasb — bu odamning hayotida o'z faoliyatini, ish faoliyatini yoki xizmatlarini ko'rsatadigan mutaxassislik yoki professional yo'nalish.

Kasblar o‘z ichiga turli xil faoliyatlarni, bilim va ko‘nikmalarni oladi. Kasb tanlash, ko‘plab omillarni, shu jumladan qiziqishlar, shaxsiy xususiyatlar, iqtisodiy imkoniyatlar va bozor talablarini hisobga olgan holda amalga oshiriladi.

2.1.1.rasm. Kasb turlari

Kasblar asosan beshta turga bo‘linadi, ular:

1. Ta'lim sohasidagi kasblar	Qo‘l mehnati bilan bog‘liq kasblar, masalan, santexnik, elektrchi, do‘konchi, pishirish ustasi va boshqalar.
2. Ijodiy kasblar	San'at, dizayn, yozuvchilik va boshqa ijodiy faoliyatlarni o‘z ichiga oladi.
3. Texnik kasblar	Muhandislik, IT, texnologiya sohasidagi kasblar, masalan, dasturchi, muhandis, tizim administratori.

4. Tibbiyot va sog‘liqni saqlash kasblari	Shifokor, hamshira, farmatsevt, psixolog kabi kasblar.
5. Ta'lim sohasidagi kasblar	O‘qituvchi, murabbiy, metodist kabi faoliyatlar.

Kasb tanlashda e'tiborga olinadigan omillar

- **Qiziqishlar:** Odamning qaysi sohada faoliyat yuritishni xohlaydi.
- **Qobiliyatlar:** Odamning ma'lum sohalarda muvaffaqiyat qozonishi uchun zarur bo‘lgan ko‘nikmalari.
- **Ta'lim darajasi:** Kasb uchun zarur bo‘lgan ta'lim va malaka.
- **Bozor talabi:** Hozirgi kunda qaysi kasblarga ehtiyoj borligi va ularning istiqboli.
- **Iqtisodiy omillar:** Kasb tanlovi va daromad imkoniyatlari.

Kasbni rivojlantirish

Kasbni rivojlantirish jarayoni davomiy o‘qish va tajriba orttirishni o‘z ichiga oladi. Bu quyidagi yo‘nalishlarda bo‘lishi mumkin:

- **Kurslar va seminarlar:** Malakani oshirish uchun.
- **Ish tajribasi:** Amaliy tajribalar orqali bilimlarni qo‘llash.
- **Networking:** Professional tarmoq orqali yangi imkoniyatlar va tajribalar olish.

Kasb, shuningdek, shaxsning ijtimoiy pozitsiyasini, o‘z-o‘zini anglashini va hayot darajasini belgilashda muhim rol o‘ynaydi. Shunday qilib, kasb tanlash va rivojlantirish hayotdagi muhim jarayonlardandir.

Nazorat uchun savol va topshiriqlar

1. *Karyera nima? – ushbu tushunchaga tez-tez duch kelganmisiz va u nimani ifodalaydi?*
2. *Karyera qilish bu?*
3. *Kelajakdagi kasbiy faoliyatingizni loyihalashda, bugun qanday ishlarni amalga oshirmoqdasiz?*
4. *Har bir inson ma'lum bir daqiqada o'z kelajagi, kelajakdagi martabasi haqida jiddiy o'ylaydi:*
 - ✓ *shaxsiy kasbiy istiqbollarni aniqroq ifodalash*
 - ✓ *hayotning boshqa jihatlarini rejalashtirish*
 - ✓ *kelajakdagi kasbiy faoliyatga maqsadli tayyorgarlik ko'rish*
 - ✓ *mehnat bozorida raqobatdoshlikni oshirish**yuqorida keltirilgan tushunchalar haqida o'ylab ko'rganmisiz ? javoblaringizni esse orqali ifodalang.*

1.2. Karyera tushunchasi, mohiyati, rivojlanish tarixi, yondashuvlari va xususiyatlari.

Karyeraning maqsadlari:

- faoliyatning bir turi bilan shug'ullanish yoki o'z qadr-qimmatiga mos keladigan, axloqiy qoniqish beradigan mavqega ega bo'lish;
ma'lum darajada mustaqillikka erishishga imkon beradigan kasbda yoki lavozimda ishlash;
 - yuqori ish haqi olishga imkon beradigan ish yoki lavozimga ega bo'lish;
 - faol o'rganishni davom ettirishga imkon beradigan ish yoki lavozimga ega bo'lish;
 - shaxsning qobiliyatini oshiradigan pozitsiyani egallash.
- O.Bogatirova karyerani ishlab chiqarish, mulk yoki ijtimoiy sohada egallagan darajalar ketma-ketligini aks ettiruvchi kasbiy faoliyat hodisasi sifatida belgilaydi.

G'arbda "karyera" tushunchasi keng tarqalgan (masalan, AQShda

kasbga yo'naltirish ko'pincha "karyera psixologiyasi" deb ataladi. Rossiya davlatida "karyera" so'zini qo'llash an'anasi mavjud - bu ma'lum bir faoliyat turidagi muvaffaqiyatli jarayondir). Amerika an'alarida karyera (Dj.Supeming fikricha) "inson hayoti davomida bajaradigan rollarning ma'lum ketma-ketligi va kombinatsiyasi" (bola, talaba, ishchi, fuqaro, er, uy bekasi, ota). Dj. Super karyerani bir necha nuqtai nazardan ko'rib chiqadi:

- iqtisodiy nuqtai nazardan karyera - mulkiy ierarxiyada shaxs egallagan va u yoki bu faoliyat natijasida olib keladigan daromad darajasi bilan o'lchanadigan lavozimlar ketma-ketligi;

- sotsiologik nuqtai nazardan karyera - bu har bir rolning tabiati, uni bajarish usuli va bu rolni bajarish holatining tabiati bilan qandaydir bog'liq shaxs tomonidan bajariladigan hatti-harakatlar ketma-ketligi, shaxsning ijtimoiy harakatchanligini aks ettiruvchi oldingi va keyingi rollari;

- psixologik nuqtai nazardan karyera - shaxs tomonidan bajariladigan rollari, ularning tanlovi, muvaffaqiyati, qisman munosabatlari, qiziqishlari, qadriyatlar, ehtiyojlar, qisman oldingi tajriba va kelajakdagi umidlar bilan belgilanadi.

Ta'kidlash joizki, insonning karyera muvaffaqiyatini nafaqat moddiy qadriyatlar, balki ma'naviy qadriyatlar ham belgilaydi.

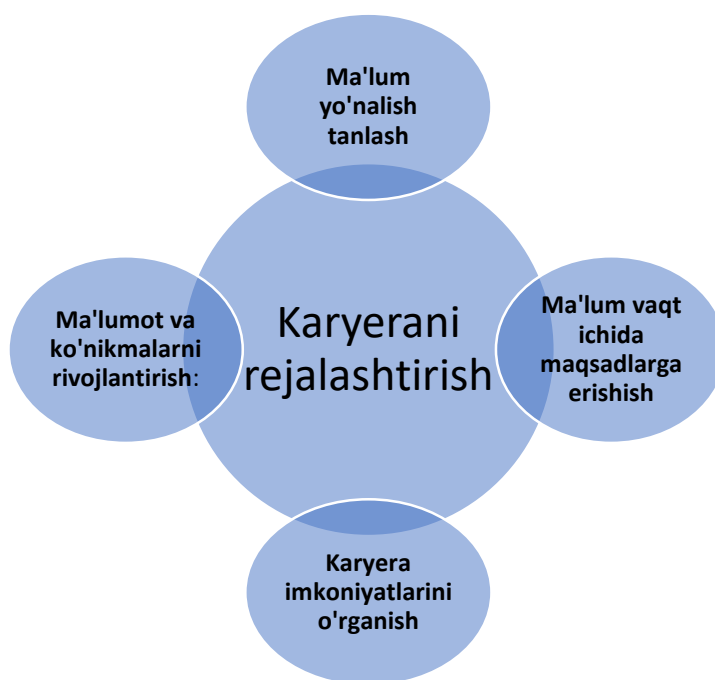
Bir qator mualliflar karyerani pedagogik tadqiqotlar uchun qimmatli bo'lgan individual rivojlanish g'oyalari nuqtai nazaridan ko'rib chiqadilar. Shu nuqtai nazardan qaraganda, X.Dessler karyerani shaxsning kasbiy yo'li sifatida qaraydi va u bu jarayonda rivojlanishini ta'kidlaydi.

V.Dyatlov karyerani muvaffaqiyatga erishish uchun motivatsiya, o'zini-o'zi bilish, muvaffaqiyat va fidoyilik, rasmiy zina poya orqali ko'tarilish, o'zini tuta bilish va samaradorlik, ya'ni ijtimoiy tan olinishi bilan birga bo'lgan muvaffaqiyatli o'zini-o'zi anglash jarayoni sifatida belgilaydi.

Kasbiy martaba ma'lum bir xodimning kasbiy faoliyati jarayonida rivojlanishning turli bosqichlaridan o'tishi bilan tavsiflanadi. Tashkilot ichidagi karyerada xodimning rivojlanish bosqichlarining ketma-ket o'zgarishi bitta tashkilotda sodir bo'lishi bilan tavsiflanadi. Tanlangan faoliyat sohasi bo'yicha kadrlarni muntazam ravishda ko'tarish,

rejalashtirish jarayonining o‘zaro ta‘sirini va kerakli natijalarga erishish vositalarini aniqlashni o‘z ichiga oladi. Karyerani rejalashtirayotganda xodim tashkilotga qabul qilingan paytdan boshlab va kutilayotgan ishdan bo‘shatilishidan oldin tashkilot va xodimlar o‘rtasida o‘zaro aloqani ta‘minlash kerak, shuningdek, xodimning muntazam ravishda lavozimda ko‘tarilishini tashkil etish kerak. Xodim uchun bu unga kasbiy o‘rish va turmush darajasini oshirish imkoniyatini beradigan tashkilotdagi ishdan yuqori darajada qoniqish darajasi hamda kelajakdagi kasbiy faoliyatga maqsadli tayyorgarlik ko‘rish imkoniyatini anglatadi.

Karyerani rejalashtirish — bu shaxsning professional maqsadlarini belgilash, ularni amalga oshirish yo‘llarini aniqlash va kelajakdagi rivojlanishini oldindan rejalashtirish jarayoni. Karyerani rejalashtirishning maqsadi va ahamiyati quyidagilardan iborat.

1.2.1-rasm. Karyerani rejalashtirish bosqichlari.

1. **Ma'lum yo‘nalish tanlash:** Qanday sohada yoki kasbda faoliyat yuritishni belgilash, bu orqali o‘z qiziqish va qobiliyatlarini hisobga olish.

2. **Ma'lumot va ko‘nikmalarni rivojlantirish:** O‘z karyerasini rivojlantirish uchun zarur bilim va ko‘nikmalarni aniqlash va ularga erishish rejasini tuzish.

3. Ma'lum vaqt ichida maqsadlarga erishish: Karyera maqsadlarini belgilash va ularga erishish uchun aniq muddatlar va bosqichlar belgilash.

4. Karyera imkoniyatlarini o'rganish: Ish bozoridagi o'zgarishlar va yangi imkoniyatlarni kuzatish, kelajakdagi talab va ehtiyojlarni hisobga olish.

Karyera qilishning maqsadi:

- Shaxsiy o'sish: Karyera orqali yangi bilimlar va ko'nikmalarni egallash, shaxsiy va professional rivojlanish.
- Moliyaviy barqarorlik: Ish faoliyati orqali moliyaviy mustaqillikka erishish va qulay hayot sharoitlarini yaratish.
- Ijtimoiy ta'sir: O'z kasbi orqali jamiyatga foyda keltirish va ijtimoiy o'zgarishlarga hissa qo'shish.
- Qoniqish: O'z ishi orqali ijodiy va kasbiy qoniqish olish, maqsad va intilishlarni amalga oshirish.
- Tarmoq yaratish: Professional aloqalar o'rnatish va karyera imkoniyatlarini kengaytirish.

Har bir inson uchun karyera maqsadi o'ziga xos va shaxsiydir. Bu maqsadlar va yo'nalishlar vaqt o'tishi bilan o'zgarishi ham mumkin.

Karyera rejalashtirishning ahamiyati:

1. Motivatsiyani oshirish: Karyerani rejalashtirish orqali shaxs o'z maqsadlariga erishish yo'lida motivatsiya va ilhom topadi.

2. Xatolarni kamaytirish: Oldindan rejalashtirish orqali mumkin bo'lgan xatolar va noaniqliklarni kamaytirish, to'g'ri qarorlar qabul qilish imkonini beradi.

3. Raqobatbardoshlikni oshirish: Karyera rejalashtirish, o'z qobiliyat va bilimlarni rivojlantirish orqali ish bozorida raqobatbardosh bo'lish imkonini yaratadi.

4. Kasbiy rivojlanishni ta'minlash: O'z maqsadlariga erishish jarayonida yangi imkoniyatlar va rivojlanish yo'llarini aniqlash, shaxsiy va kasbiy o'sishga yordam beradi.

Inson hayotining o‘rtacha uchdan bir qismi ishda o‘tadi. Ya’ni kelajakda qaysi sohada va kim bo‘lib ishlash umrimizning asosiy qismidan birini tashkil qiladi. Shu sababli ham insonning kelajak kasbini to‘g‘ri tanlashi muhim ahamiyatga ega.

Nazorat uchun savol va topshiriqlar

1. Sizningcha inson o‘z qiziqqan sohasi bo‘yicha karyera qilsa ko‘proq natijaga erishadimi yoki tavakkal qilingan sohada faoliyat yurutsami? Javobingizni 5 ta misol bilan izohlang.

2. Sizningcha o‘z kasbining yaxshi ustasi bo‘lish uchun ko‘proq nimalarga e’tibor qaratish zarur deb hisoblaysiz? (bir nechta variantlarni tanlashingiz mumkin va javobingizni izohlang)

- O‘z sohasini o‘qib o‘rgangan
- Nazariyani amaliyotga qo‘llay olishi
- O‘z ustida doimiy ishlashi
- Chet tilini bilish
- Chet el tajribalarini o‘rganish
- Boshqa davlat mutaxassislari bilan tajriba almashish
- Mehnat bozorida raqobatlasha olish
- “Ustoz-shogird” an’analariga rioya qilish
- Mustaqil o‘qib o‘rganish.

3. Amaliy mashg‘ulot:

O‘z karyerangizda muvaffaqiyatga erishish uchun qanday muhim sifatlar va ko‘nikmalarni rivojlantirishingiz kerak?

Muammolar:

1. **O‘z-o‘zini rivojlantirish:** Qanday qilib doimiy o‘qish va rivojlanishga tayyor bo‘lish kerak?

2. **Tarmoq yaratish:** Kimlar bilan bog‘lanish va qanday aloqalarni o‘rnatish kerak?

3. **Vaqtни boshqarish:** Ish va shaxsiy hayot o‘rtasida muvozanatni qanday saqlash mumkin?

4. Stressni boshqarish: Muvaffaqiyatsizliklarga qanday munosabatda bo'lish kerak?

Yechimlar:

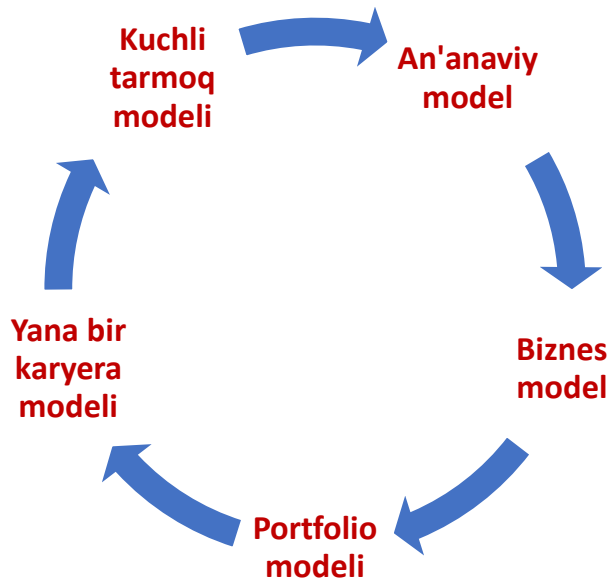
- **Maqsadlar qo'yish:**
- **Mentorlar:**
- **Ijtimoiy tarmoqlar:**
- **O'z-o'zini tahlil qilish:**

Bu amaliy mashg'ulot orqali o'z karyerangizni rivojlantirishda qaysi yo'nalishlarni ko'rib chiqishingiz mumkinligini o'ylab ko'ring!

1.3. Shaxsiy karyera modeli va karyera loyihalash.

Shaxsiy karyera modellari — bu insonning o'z kasbiy rivojlanishini va karyera yo'lini belgilovchi strategiyalar va yondashuvlar. Ular ko'pincha shaxsning maqsadlariga, qiziqishlariga va imkoniyatlariga asoslanadi. Quyidagi karyera modellari mavjud:

2.3.1-rasm. Shaxsiy karyera model turlari.

O‘z shaxsiy karyera modelingizni tanlashda, qiziqishlaringiz, maqsadlaringiz va imkoniyatlaringizni hisobga olishingiz muhimdir. Har bir model o‘ziga xos afzalliklarga ega va sizning shaxsiy holatingizga mos kelishi kerak. Har bir model o‘ziga xos xususiyatlari va yondashuvlari bilan ajralib turadi:

An'anaviy model:

Ananaviy karyera modeli – bu karyera rivojlanishining bir necha asosiy bosqichlarini o‘z ichiga olgan strukturaviy yondashuvdir. Ushbu model odatda quyidagi bosqichlardan iborat:

- **Ta'lim:** Karyeraning boshlanishi. Odatda, o‘qish va kasb tanlash jarayonlarini o‘z ichiga oladi.
- **Ishga joylashish:** Ta'limdan so‘ng, professional faoliyatni boshlash. Bu bosqichda ko‘pincha boshlang‘ich lavozimlarda ish boshlanadi.
- **Tajribani oshirish:** Ish tajribasi to‘plangan sari, mutaxassislik va professional ko‘nikmalar rivojlanadi. Bu bosqichda o‘zgarishlar va yangi imkoniyatlar paydo bo‘lishi mumkin.

• **O'sish va rivojlanish:** Lavozimlarni ko'tarish, yangi mas'uliyatlar olish va karyera yo'nalishlarini o'zgartirish. Bu bosqichda professional tarmoqni kengaytirish va o'z bilimlarini yangilash muhim.

• **Yuqori darajadagi lavozimlar:** Rahbarlik yoki mutaxassislikka yo'nalish. Bu bosqichda ko'proq strategik qarorlar qabul qilish va tashkilotda muhim rol o'ynash mumkin.

• **Karyeraning oxirgi bosqichi:** Odatda, nafaqaga chiqish yoki boshqa faoliyatlarni boshlash. Bu bosqichda o'z bilim va tajribalarni yangi avlodga o'tkazish ham muhim.

Kuchli tarmoq modeli: Quyidagi asosiy elementlarni e'tiborga olish foydali bo'lishi mumkin:

1. **Aloqalar:** Kuchli tarmoq yaratish uchun professionallar, mentorlar va soha mutaxassislari bilan aloqalar o'rnatish muhim. Ular sizga yangi imkoniyatlar va ma'lumotlar taqdim etishi mumkin.

2. **Ijtimoiy tarmoqlar:** LinkedIn kabi ijtimoiy tarmoqlarda faol bo'lish, o'z tajribangizni va muvaffaqiyatlaringizni baham ko'rish, yangi tanishuvlar o'rnatishga yordam beradi.

3. **Tadbirlar:** Konferensiyalar, seminarlar va boshqa professional tadbirlarda ishtirok etish sizga yangi kontaktlar bilan tanishish imkonini beradi.

4. **Mentorlik:** Tajribali mutaxassislardan maslahat olish va o'z sohangizda rivojlanish uchun yo'l-yo'riq olish juda foydali.

5. **O'z-o'zini rivojlantirish:** Doimiy ravishda yangi ko'nikmalarni o'zlashtirish va bilimlarni yangilash tarmog'ingizni kengaytiradi va sizni jozibador qiladi.

6. **Boshqalar bilan hamkorlik:** Hamkorliklar va jamoa ishida faol bo'lish, yangi imkoniyatlar va tarmoqni kengaytirishga yordam beradi.

Bu elementlarni e'tiborga olgan holda, kuchli tarmoq modeli sizning shaxsiy karyerangizni rivojlantirishda muhim ahamiyatga ega bo'ladi.

Yana bir karyera modeli: bu "portfel karyerasi" modelidir. Ushbu modelda shaxs turli sohalarda, turli lavozimlarda ishlaydi va o'z

qobiliyatlarini rivojlantiradi. Bu karyera modeli ko‘plab ish joylari va faoliyatlarni birlashtirishi mumkin, masalan, bir paytda mustaqil ish olib borish va bir yoki bir nechta kompaniyalarda ishlash.

Asosiy xususiyatlar:

1. **Moslashuvchanlik:** Turli sohalarda ishlash imkoniyati, bu esa ko‘p tajribaga ega bo‘lishni ta'minlaydi.

2. **O‘zgaruvchanlik:** Portfel karyerasi vaqt o‘tishi bilan o‘zgarishi mumkin, shaxs o‘z qobiliyatlarini yangi sohalarda sinab ko‘rishi mumkin.

3. **Kreativlik:** O‘z ish jarayonini tashkil etishda ijodkorlikni rag‘batlantiradi, yangi g‘oyalar va yondashuvlar yaratishga imkon beradi.

4. **Tarmoq yaratish:** Turli sohalarda faoliyat yuritish ko‘plab professional aloqalar o‘rnatishga yordam beradi.

Agar siz portfel karyerasini rivojlantirishni o‘ylayotgan bo‘lsangiz, o‘z qobiliyatlaringizni aniqlab, qaysi sohalarda faoliyat yuritishni xohlayotganingizni belgilashingiz muhimdir. Bu sizga o‘z karyerangizni yanada diversifikatsiya qilishga yordam beradi.

Biznes modeli: bu o‘z maqsadlaringizni belgilash, resurslarni boshqarish va o‘z ish faoliyatingizni muvaffaqiyatli yuritish uchun zarur. Quyidagi qadamlar sizga yordam berishi mumkin:

1. **Ma'lumot va tajriba:** O‘z bilim va tajribangizni baholang. Nima bilan shug‘ullanishni xohlaysiz? Sizning kuchli tomonlaringiz nimalarda?

2. **Bozorni tadqiq qilish:** Siz ishlamoqchi bo‘lgan sohada raqobatni o‘rganing. Kimlar sizning raqobatchilaringiz? Ular qanday xizmatlar yoki mahsulotlar taklif etadi?

3. **Ma'lumotli qarorlar qabul qilish:** O‘z maqsadlaringizni va ularni amalga oshirish yo‘llarini aniq belgilab oling. Bu, masalan, xizmat ko‘rsatish, mahsulot ishlab chiqarish yoki maslahatchilik faoliyati bo‘lishi mumkin.

4. **Reja tuzish:** O‘z biznes-rejangizni ishlab chiqing. Bu yerda siz o‘z maqsadlaringiz, strategiyalaringiz, marketing rejangiz va moliyaviy prognozlaringizni kiritishingiz kerak.

5. **Marketing strategiyasi:** Mijozlarni qanday jalb qilasiz? Ijtimoiy tarmoqlar, veb-sayt yoki tarmoq tadbirlari orqali o‘z xizmatlaringizni reklama qilishni o‘ylab ko‘ring.

6. **Mijozlar bilan aloqalar:** Mijozlaringizni tushunishga va ularga yaxshi xizmat ko‘rsatishga harakat qiling. Ular bilan mustahkam aloqalar o‘rnatish sizning muvaffaqiyatingizga yordam beradi.

7. **O‘sinh va rivojlanish:** Har doim o‘z biznesingizni rivojlantirish va yangi imkoniyatlarni qidirish uchun tayyor bo‘ling. O‘z sohangizda yangi tendensiyalarni kuzatib boring.

8. **Moliyaviy boshqaruv:** O‘z xarajatlaringiz va daromadlaringizni diqqat bilan nazorat qiling. Moliyaviy barqarorlikni ta‘minlash uchun kerakli chora-tadbirlarni ko‘ring.

Bu qadamlar shaxsiy karyerangizni muvaffaqiyatli boshqarishga yordam beradi. Har doim o‘z maqsadlaringizga sodiq qoling va yangi imkoniyatlarni qidirishda davom eting!

Portfolio modeli: shaxsiy karyera qilishda turli yo‘nalishlarni birlashtirish va diversifikatsiya qilish usuli sifatida ishlatiladi. Bu model, karyerangizni bir nechta sohalarga tarqatib, ularni birgalikda rivojlantirishga yordam beradi.

Asosiy tamoyillar:

1. **Diversifikatsiya:** Faqat bitta soha yoki lavozimda ishlash o‘rniga, bir nechta sohalarda tajriba orttirish. Bu sizning ish bozordagi raqobatbardoshligingizni oshiradi.

2. **Qobiliyatlarni rivojlantirish:** Turli sohalarda ishlash orqali yangi qobiliyatlar va bilimlarni o‘zlashtirishingiz mumkin. Bu sizni ko‘p qirrali mutaxassisga aylantiradi.

3. Tarmoq yaratish: Har xil sohalarda ishlash, turli xil professional tarmoqlarni rivojlantirish imkonini beradi, bu esa yangi imkoniyatlar ochadi.

4. Moslashuvchanlik: Karyera portfelingizni o'zgartirish va yangilash oson bo'ladi. Bozordagi o'zgarishlarga tezda moslasha olasiz.

Amaliy qadamlar:

- **Maqsadlarni belgilash:** O'z karyera maqsadlaringizni aniqlang va ularga erishish uchun strategiyalar ishlab chiqing.

- **Tajribani yig'ish:** Stajirovka, frilanserlik yoki qism vaqtli ishlar orqali turli sohalarda tajriba oling.

- **Kurslar va treninglar:** O'z bilim va qobiliyatingizni oshirish uchun turli kurslar va treninglarga qatnashing.

- **Professional tarmoq:** Networking tadbirlarda ishtirok etish va o'z sohangizdagi mutaxassislar bilan aloqalar o'rnatish.

Karyera loyihalash - bu kelajakdagi professional yo'nalishingizni rejalashtirish va maqsadlaringizni belgilash jarayonidir. Quyidagi qadamlar sizga yordam berishi mumkin:

1. **O'z qobiliyatlaringizni baholash:** Qanday ko'nikmalar va qiziqishlarga egasiz? O'z kuchli va zaif tomonlaringizni aniqlang.

2. **Maqsadlar belgilash:** Qisqa muddatli va uzoq muddatli maqsadlaringizni aniqlang. Masalan, bir yil ichida yangi ko'nikmalar o'rganish yoki besh yil ichida ma'lum bir lavozimga ega bo'lish.

3. **Tadqiqot o'tkazish:** Qiziqishlaringizga mos keladigan sohalar va kasblar haqida ma'lumot to'plang. Sanoat trendlarini va talabni o'rganing.

4. **Tarmoq yaratish:** Professional aloqalar o'rnatish. Mutaxassislar, ustozlar yoki hamkasblar bilan muloqot qiling.

5. **Rejalar tuzish:** Maqsadlaringizga erishish uchun qadam-baqadam reja tuzing. Har bir maqsad uchun zarur bo'lgan resurslar va vaqtni belgilab oling.

6. O'zgarishlarga moslashish: Karyera jarayoni davomida o'zgarishlar bo'lishi mumkin. Yangi imkoniyatlarga ochiq bo'ling va zarurat tug'ilganda rejalarini yangilang.

Bu jarayonni doimiy ravishda qayta ko'rib chiqing va o'zgarishlarga tayyor bo'ling.

Nazorat uchun savol va topshiriqlar

1. Karyera modellarini tanlashda e'tibor berish zarur bo'lgan asosiy faktlar

*I. **Shaxsiy qiziqishlar:** Qaysi sohalarda ishlash sizga yoqadi?*

*II. **Ma'lumot va tajriba:** O'z sohangizda qanday bilim va ko'nikmalarga egasiz?*

*III. **Maqsadlar:** Karyerangizda qanday natijalarga erishmoqchisiz?*

*IV. **Imkoniyatlar:** Sizga qanday imkoniyatlar ochiq?*

Yuqorida keltirilgan faktlar asosida esse yozing.

2. 3 yildan keyin jamiyatning qaysi bo'g'inida o'zingizni tassavur qilasiz?

3. Yoshligingizda ota-onangiz kelajakdagi o'zingizga ma'qul bo'lgan kasbni tanlashda yordam bo'ladigan qanday imkoniyatlar yaratib bergan?

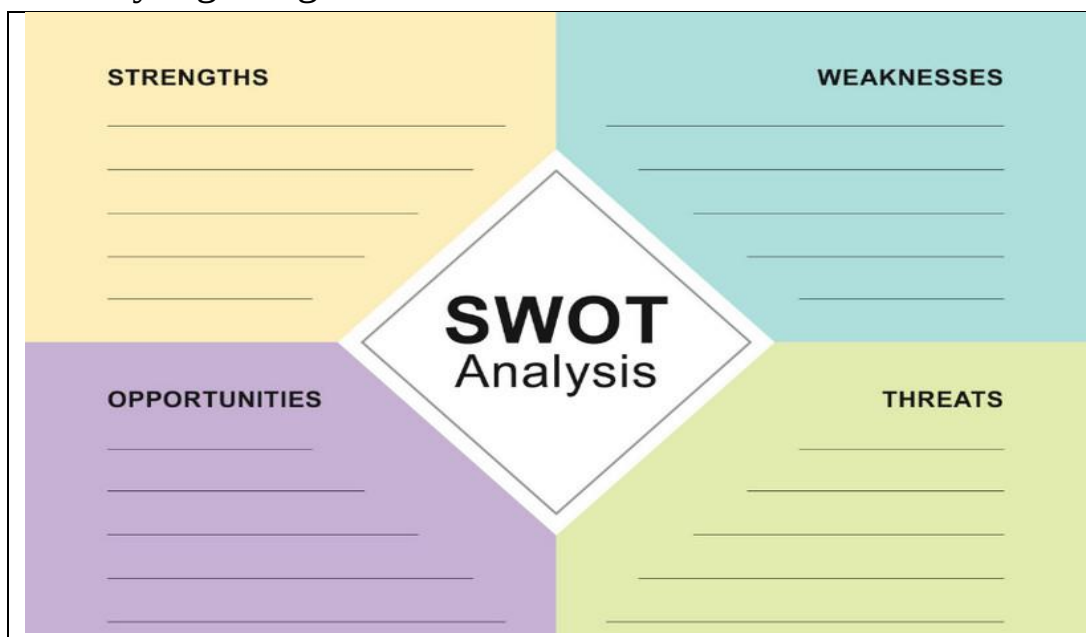
4. Sizningcha, inson qanday yo'llar bilan kasbiy karyera qilsa yaxshiroq natijaga erishish mumkin? Karyera kerak deb hisoblaysizmi?

II-BOB. KASBIY KARYERA REJALASHTIRISHNING BOSQICHLARI

1-bosqich: Shaxsiy tahlil (SWOT tahlil).

SWOT tahlil usuli - XX asrning oxiri - XXI asr boshlari ilm-fanda keng foydalanila boshlandi. Uning tashqi ko‘rinishi ijtimoiy-iqtisodiy jarayonlarni o‘rganishda o‘zgacha yondashuv bilan bog‘liq. Uning rivojlanishining hozirgi bosqichida SWOT-tahlil usul sifatida juda yaxshi ishlab chiqilgan va ko‘plab tadqiqotchilarning asarlarida taqdim etilgan. Ushbu texnologiya munozarali masalalarni hal etishda, baxs –munozaralar o‘tkazishda yoki o‘quv seminari yakunida, yoki o‘quv rejasi asosida biron bir bo‘lim o‘rganib bo‘lingach qo‘llanilishi mumkin.

Bu texnologiya tinglovchilarni o‘z fikrlarini himoya qilishga, erkin fikrlash va o‘z fikrini boshqalarga o‘tkazishga, ochiq holda baxslashishga, o‘quv jarayonida egallagan bilimlarini tahlil etishga, qay darajada egallaganliklarini baholashga hamda tinglovchilarni baxslashish madaniyatiga o‘rgatadi.

SWOT tahlili mavjud ijtimoiy-iqtisodiy tendentsiyalarni o‘rganishga va tuzishga qaratilgan, o‘rganilayotgan ob'ektning kuchli va zaif tomonlari, imkoniyat va cheklovlari haqida ma'lumot to‘plash, tahlil qilish va baholashga asoslangan bilimlarni norasmiy tizimlashtirishga qaratilgan bir usuldir.

SWOT tahlillari boshqaruv tadqiqot vositasi sifatida, shuningdek, loyihalar va strategiyalarni asoslash uchun asos bo'lib xizmat qiladi. Bu tizimli iqtisodiy bilimlarni talab qiladi. Kuchli va zaif tomonlar rahbariyat yoki kompaniyaning yuqori rahbariyatining fikriga emas, balki iste'molchining fikr-mulohazasiga asoslanadi. Kompaniya muvaffaqiyatli bo'ladimi yoki yo'qmi, bu iste'molchilarga bog'liqdir. Mijozlarning reaksiyalari haqida ma'lumot to'plang, sharhlarni o'qing, ijobiy va salbiy fikrlarni hisobga oling. Amaldagi va kelgusi qonunchilik haqidagi ma'lumotlarni tahlil qiling, bozor tahlilini to'plang, yangi texnologiyalarga rioya qilish zarur. Tashqi va ichki omillar birgalikda ishlaydi, birisiz ikkinchisi ishlamaydi. Muammoni har tomonlama tahlil qilganda, siz sodir bo'layotgan voqealar haqida eng ob'ektiv tasavvurga ega bo'lasiz va keyingi ishda unga tayanassiz. Ushbu qism ko'proq tahlil natijalari bilan ishlashga qaratilgan: ma'lumotni to'g'ri talqin qilish kompaniyaga biznes uchun to'g'ri qaror qabul qilishga yordam beradi.

Kuchli va zaif tomonlarni baholash (SWOT tahlili)

- kompaniyaning joriy va rejalashtirilgan kuchli va zaif tomonlarini aniqlash
- tashqi muhitning kompaniya faoliyatiga ta'sirini aniqlash
- kompaniya tashqi muhit bilan o'zaro ta'sir qilish, tahdidlarga qarshi turish uchun kuchli tomonlardan qanday foydalanishi mumkinligini bilib oling
- zaif tomonlar kompaniyaning rivojlanishiga va uning bozordagi mavqeiga qanday xalaqit berishini tushunish.

Inson o'zini o'zi SWOT tahlil qilish, shaxsiy rivojlanish va o'z-o'zini anglashda muhim vositadir. SWOT tahlili to'rtta asosiy qismga bo'linadi:

Kuchli tomonlar (Strengths) • O'z qobiliyatlaringiz va muvaffaqiyatlaringiz. • Sizning maxsus bilim va tajribangiz.	Kamchiliklar (Weaknesses) • O'z ustingizda ishlashni talab qiladigan joylar. • Kambag'alliklar yoki tajribasizlik.
---	--

• Shaxsiy fazilatlar (masalan, ishonchlilik, ijodkorlik).	• Sizni qiynayotgan shaxsiy xususiyatlar (masalan, vaqtni boshqarish qobiliyati).
Imkoniyatlar (Opportunities) • O‘z sohangizda yoki hayotingizda yangi imkoniyatlar. • O‘rganish va rivojlanish uchun imkoniyatlar (kurslar, seminarlar). • Tarmoqlar yoki aloqalarni kengaytirish imkoniyatlari.	Tahdidlar (Threats) • O‘zingiz uchun xavf tug‘diruvchi tashqi omillar. • Raqobatchilar yoki bozor sharoitlari. • O‘zgarayotgan muhit va yangi talablar.

Tahlil qilish jarayoni:

1. Har bir bo‘lim uchun yozma ro‘yxat tuzing.
2. O‘zingizni va atrofingizni obdon o‘rganing.
3. Ushbu tahlilni o‘z maqsadlaringizga erishish uchun qanday foydali bo‘lishini aniqlang.

Bu tahlil sizga shaxsiy rivojlanishingizda yo‘l ko‘rsatishi mumkin. Har bir qismni diqqat bilan ko‘rib chiqing va o‘zgarishlar qilishga tayyor bo‘ling!

O‘z-o‘zini rivojlantirish haqida inkor etilmaydigan haqiqatlar.

✚ Olingan bilim sizning o'sishingiz va rivojlanishingiz uchun kafolat bermaydi, asosiysi uni qo'llay olish.

✚ Harakatsiz yaxshi g'oya hech narsa emas.

✚ Imkoniyatlarni izlash kerak emas, balki yaratish kerak.

✚ Bugun boshlamagan narsangiz ertaga tugamaydi, shuning uchun kechiktirmang.

✚ Siz nima qilsangiz, shuncha qilishni davom ettirsangiz, siz olgan narsangizni olishga davom etasiz.

✚ O'zgarishlardan qo'rqmang: aksariyat hollarda ular aynan kerakli paytda ro'y beradi.

✚ Intizom kerak, shunda siz eng ko'p istagan narsangiz va hozirda xohlagan narsangiz, har doim birinchisini tanlaysiz.

✚ Avval "ha" deb javob berishni o'rganishingiz kerak. Bu sizning hayotingizni diversifikatsiya qiladi va maqsadni topishga yordam beradi.

Buni qilayotib, ushbu maqsadga to'liq e'tiboringizni qaratishingiz va keraksiz hamma narsadan voz kechishingiz uchun yo'q deb aytishni o'rganing.

✚ Barchamizning kuchli tomonlarimiz bor: birovga ishlagan narsa siz uchun ishlamasligi mumkin va aksincha.

✚ Siz hech qachon yaxshi g'oyaning muallifiga aylanmaysiz, agar bundan oldin siz ko'plab foydasiz fikrlarni yaratmasangiz.

✚ Band bo'lish va samarali bo'lish ikki xil narsadir.

✚ Sizning hayotingizning 10 foiziga boshqarib bo'lmaydigan holatlar ta'sir qiladi, qolgan 90 foiz esa - bu holatlarga qanday munosabatda bo'lishingiz.

2-bosqich: SMART tamoyillari bo'yicha maqsad qo'yish. Qisqa va uzoq muddatli maqsadlarni belgilash.

Shaxsiy hayotda maqsad qo'yish juda muhim, chunki bu sizga yo'nalish va motivatsiya beradi. Quyidagi qadamlar sizga maqsadlar qo'yishda yordam berishi mumkin:

1. **Aniq maqsadlarni belgilash:** Maqsadlaringiz aniq va o'lchanadigan bo'lishi kerak. Masalan, "yaxshi o'qish" o'rniga "har kuni 30 daqiqa o'qish" deb yozing.

2. **Realist bo'ling:** Maqsadlaringiz amalga oshirish mumkin bo'lgan va sizning shaxsiy sharoitlaringizga mos bo'lishi kerak.

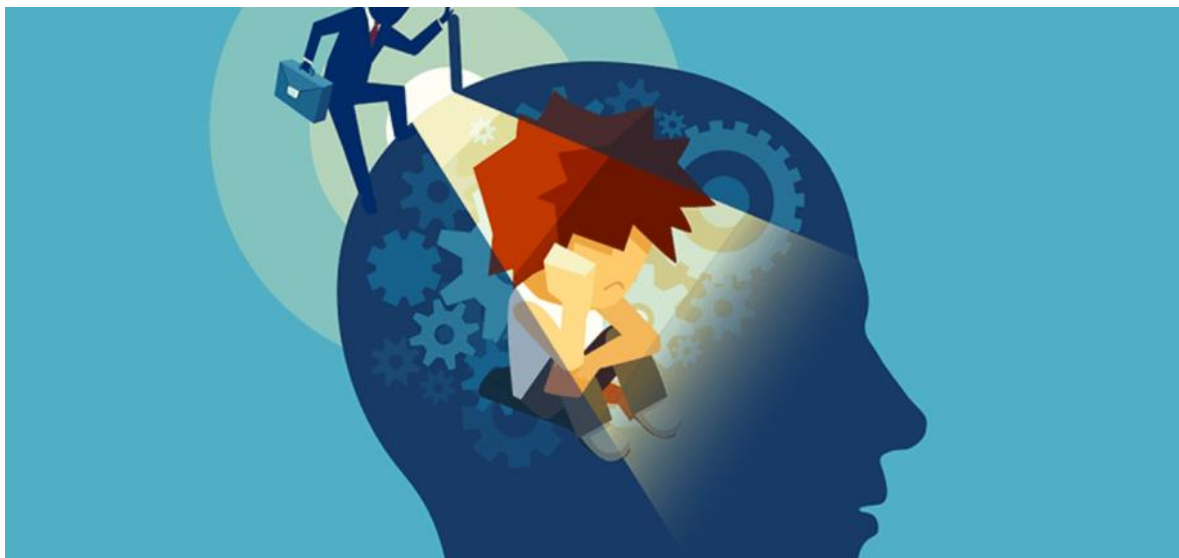
3. **Vaqt belgilash:** Maqsadlaringizga erishish uchun ma'lum vaqtni belgilang. Bu sizni rag'batlantiradi va harakat qilishga undaydi.

4. **Maqsadlarni kichik qismga bo'lish:** Katta maqsadlarni kichik, erishish oson bo'lgan qismchalarga bo'lish. Bu yo'lida muvaffaqiyatlar keltiradi va motivatsiyani oshiradi.

5. **Raqobat va o'zini baholash:** Maqsadlaringizni va yutuqlaringizni muntazam ravishda baholab boring. Bu o'zgarishlarni ko'rish va kerak bo'lsa, strategiyalarni o'zgartirishga yordam beradi.

6. **O'z-o'zini rag'batlantirish:** Har bir muvaffaqiyatdan keyin o'zingizni rag'batlantirishni unutmang. Bu motivatsiyangizni oshiradi.

7. **Qo'llab-quvvatlash tarmog'i:** Sizga yordam bera oladigan do'stlar, oilangiz yoki mentorlaringiz bilan fikr almashing. Ularning qo'llab-quvvatlashi sizga motivatsiya beradi.

Maqsadlarni belgilash va ularga erishish jarayoni shaxsiy rivojlanishning muhim qismidir. Harakatda bo'ling va o'z maqsadlaringizga erishish yo'lida davom eting!

SMART tamoyillari bo'yicha maqsad qo'yish.

Hayotimizda maqsad qo'yish va unga erishish katta o'rin tutadi. Maqsadni to'g'ri qo'ya bilmaslik oqibatida hayotingiz siz boshqara olmaydigan tartibsiz voqea-hodisalar ketma-ketligidan iborat bo'lib qolishi mumkin. Insoniyat tarixidagi katta muvaffaqiyatlar o'z vaqtida to'g'ri rejalashtirilgan va erishilgan maqsadlar natijasi bo'lgan. Quyida sizga orzularingizga yetishishning zamonaviy, samarali, ilmiy o'rganilgan, bir so'z bilan aytganda: SMART usulini tanishtirib o'tamiz.

SMART – *bu inglizcha akronim bo'lib, u maqsadni to'g'ri tushunib yetish va erishishga yordam beruvchi, o'ta samarali metod hisoblanadi. Maqsadingiz SMART bo'lishi uchun, siz quyidagi me'zonlarni shakllantirib, aniqlashtirib olishingiz kerak:*

S – (Specific) aniq;

M – (Measurable) o'lchab bo'ladigan;

A – (Attainable) erishib bo'ladigan;

R – (Relevant) mos, bog'liq bo'lgan;

T – (Timely) muddatli;

1. Specific (aniq): Aniq nimaga erishmoqchisiz? Maqsadingiz haqida qanchalik aniq tasavvurga ega bo'lsangiz va uni tushunib yetsangiz, unga erishish ehtimolingiz shuncha oshadi. Yanayam soddaroq qilib

tushuntiradigan bo'lsak, SMART maqsadlashtirish bu "men millioner bo'lmoqchiman", deyish emas, balki "men keyingi 10 yillikda yangi dastur ishlab chiqish orqali oyiga 50 ming dollardan ishlab topmoqchiman" deb aytishdir. Maqsadni aniqlashtirib olish uchun quyidagi savollarga albatta javob berishingiz kerak:

- Aniq nimaga erishmoqchiman?
- Qachon?
- Qayerda?
- Qanday qilib?
- Kim bilan?
- Shart-sharoitlar qanday?
- Nega aynan shu maqsadga erishmoqchiman? Bu maqsadga olib boruvchi boshqa yo'llar ham bormi?

2. Measurable (o'lchab bo'ladigan): Maqsadingiz doim o'lchay oladigan bo'lsin. Ya'ni, siz yo'ldan adashmasligingiz va motivatsiyani yo'qotib qo'ymasligingiz uchun erishishingiz lozim bo'lgan bosqichlarni belgilab oling. Avvalgi holatingiz bilan solishtiring, o'sish bo'layotganini o'lchab boring. Buning uchun quyidagi savollarga javob berishingiz kerak bo'ladi:

- Qancha?
- Maqsadga erishganimni qanday bilaman?
- Nechta?

3. Attainable (erishib bo'ladigan): Maqsadingiz real, erishsa bo'ladigan bo'lsin. Boshqacha aytganda, u sizni qobiliyatlaringizni sinovdan o'tkazishi, sizni ishlashga, izlanishga majbur qilishi lozim lekin shu bilan birgalikda u amalga oshirishning iloji bo'lishi kerak. Erishsa bo'ladigan maqsad quyidagi ikki savolga javob berishi zarur:

- Buni qanday amalga oshiraman?
- Boshqa faktorlarni hisobga olganda (masalan, moliyaviy imkoniyatlaringizni), bu maqsad qanchalik real?

4. Relevant (mos, bog'liq bo'lgan): Maqsadingiz siz uchun kerakli va boshqa rejalaringsizga hamohang bo'lishi lozim. Yaxshilab o'ylab ko'ring:

- Harakat qilib ko'rishga arziydigan maqsadmi?
- Aynan shu narsa sizga hozir kerakmi?
- Bu sizni boshqa rejalaringsizga mosmi?

5. Timely (muddatli): Vaqt pul! Ko'pchiligimiz uchun *deadlinelar* harakat qilishimiz uchun eng yaxshi motiv bo'lib xizmat qiladi. O'zingiz uchun *deadline* qo'ying va unga qat'iy amal qiling. Unutmang, ular real va moslashuvchan bo'lishi lozim. Vaqtni to'g'ri belgilash uchun quyidagi savollarni o'zingizga berib ko'ring:

- Qachon?
- Olti oydan keyin nima qila olaman?
- Olti haftadan keyinchi?
- Bugunchi?

SMART metodi sizga ma'lum chegaradan chiqib ketmagan holatda maqsadga erishishda zarur bo'lgan bosqichlardan o'tib borishingizga yordam beradi. Shuningdek bu metod kerakli resurslar, erishayotgan natijalar va sarflanayotgan vaqt ustidan nazorat qilish imkoniyatini beradi. Maqsadlaringizga smart usulda erishing.

Qisqa va uzoq muddatli maqsadlarni belgilash.

Vaqt bizdan mustaqil ravishda mavjudligini ko'rish unchalik qiyin emas, shuning uchun "vaqtni boshqarish" (time -menejment) yoki "vaqtni tashkil etish" atamasi ancha shartlidir. Vaqtni boshqarish – inson tomonidan o'z faoliyati boshqarish, vazifalarni bajarish va barcha resurslarni taqsimlashni tashkil etish demakdir.

“Shaxsiy vaqtni boshqarish” tushunchasi insonning barcha resurslari ichida vaqt eng qimmatli resurs bo'lgani sababli paydo bo'ldi. Vaqt mutlaq qayta tiklanmaydigan va juda cheklangan resurs, shu sababli barcha boshqaruv jarayonlarini uni hisobga olib amalga oshirish kerak bo'ladi. Zamonaviy time menejment shunchaki "muddatlarga qanday rioya etish kerak" yoki "yig'ilishlarni qanday qilib to'g'ri o'tkazish kerak" ligi yo'nalishidagi texnikalar to'plami emas, balki o'zini va o'z faoliyatini

boshqarish tizimidir. Time - menejment tizim sifatida to‘rt elementdan iborat. Ularning har birini ko‘rib chiqamiz.

Birinchi element - (zinaning pastki pog‘onasi) samaradorlikdir (u muvaffaqiyatni ham o‘z ichiga oladi). Agar biz hayotni qandaydir bir sayohat deb hisoblasak, bu bosqichda maqsadga o‘z vaqtida va iloji boricha kamroq charchoq bilan qanday borish mumkinligi aniqlanadi, ya'ni birinchi bosqich - "qanday borish kerak?"degan savolga javobdir. Nazorat ishiga qisqa vaqt ichida qanday qilib yaxshiroq tayyorgarlik ko‘rish kerak? Ham ishlash, ham o‘qishga ulgurish uchun o‘z vaqtini inson qanday tashkil etish kerak? Dam olishning eng natijador usuli qanday? Bu tub ma’noda taym-menejmentdir.

Ikkinchi element - bu eng muvaffaqiyatli yechimlarni topish imkonini beruvchi texnologiya. Vaqtni boshqarish tizimining ushbu elementi bir qator boshqa, juda murakkab fanlarni ko‘rib chiqishni talab qiladi. Masalan, biznes IMHN (ixtirochi muammolarni hal qilish nazariyasi) va boshqaruv kurashi. Ushbu texnologiyalar strategiya bilan chambarchas bog‘liq bo‘lib, ular strategik qarorlar, shu jumladan, shaxsiy strategiya sohasidagi qarorlarni qabul qilish uchun vositalar to‘plamini taqdim etadi. Shaxsiy samaradorlikni oshirish usullari o‘n barmoqli ko‘rmay terish va tez o‘qish usullaridan tortib ko‘plab neyro-lingvistik dasturlash (NLD) texnikalarigacha bo‘lgan turli xil vositalarni o‘z ichiga oladi. Qanday qilib

bir soat uvirsiramasdan tezda ishga kirishib ketish mumkin? Suhbatdoshni tezda ishontirish uchun to‘g‘ri dalillarni qanday topish mumkin? Qisqa vaqt ichida muammoning ijodiy, nostandart yechimini qanday topish mumkin? Ro‘yxatda keltirilgan texnologiyalar bilan batafsil tanishib chiqish uchun (ular haqiqatan ham juda foydali va talabga ega, ayniqsa boshqaruv muhitida) ushbu mavzulardagi kitoblarni o‘qish maqsadga muvofiqdir. Vaqtni boshqarish tizimining uchinchi elementi - bu strategiya.

Agar texnologiyani “nimada borish” degan savolning javobi bilan solishtirish mumkin bo‘lsa, strategiya – bu “qayerga borish?” degan savolning javobi bo‘ladi. Mening strategik va joriy maqsadlarim nima? Ularga erishish algoritmi o‘ylab chiqilganmi? Mening kundalik faoliyatim mening maqsadlarimga muvofiq tashkil etilganmi? Shubhasiz, noto‘g‘ri yo‘nalishda juda samarali harakat qilishning ma’nosi yo‘q. Vaqtni tashkil etish masalasi muhokama qilinayotganda strategiyaga oid savollar tug‘ilishi mantiqan to‘g‘ri keladi. Nihoyat, tizimning to‘rtinchi elementi o‘z vaqtiga jiddiy qaraydigan inson ertami-kechmi e’tibor qaratadigan mavzudir. Bu falsafaning mavzusi. Vaqtni boshqarish kontekstida "falsafa" so‘zi juda oddiy narsa - "nima uchun?" degan savolga javobni anglatadi. Nima uchun boshqalarni emas, balki bu maqsadlarni qo‘yish kerak? Hayotiy qadriyatlaringizni qanday anglash mumkin? Hayotning ma’nosini qanday topish mumkin va uni umuman izlash kerakmi?

Demak, vaqtni boshqarish va shaxsiy samaradorlik masalalari nafaqat bizning hayotiy maqsadlarimizni belgilash bilan chambarchas bog‘liq, balki ularni biz qanchalik to‘g‘ri va aniq shakllantirganimizga bevosita bog‘liqdir. Shuning uchun biz vaqtni tashkil qilish masalasini biz maqsadni belgilashdan boshlaymiz.

Maqsadni belgilash - bu maqsadni qo‘yish, loyihalash, orzu qilingan kelajak tasavvurini shakllantirishdir. Nima uchun maqsad har bir inson uchun juda muhim? Faqat aniq belgilangan maqsad muhim natijalarga erishishga imkon beradi. Agar u mavjud bo‘lmasa, biz harakat rejasini tuza olmaymiz, chunki biz nimaga erishmoqchi ekanligimizni bilmaymiz. Ba’zi qadamlar qo‘yilgan bo‘lsa ham, ular muvaffaqiyatli natijaga olib keladimi yoki yo‘qmi aniq bo‘lmaydi, chunki uni nima ekanligi hech kimga ayon

emas. Biz tushkunlikka tushamiz va hafsalamiz pir bo‘ladi, hayot qiziq bo‘lmaydi va ma‘nosizdek tuyula boshlaydi, va bunda oldinga siljishning ma‘nosi yo‘qdek. Maqsadlarni belgilash g‘oyasi o‘z hayotini boshqarmaydigan, faqat "oqim bilan yuradigan" ko‘plab vatandoshlarimizga tushunarli emas. Men ota-onam aytgani uchun ingliz maktabiga bordim; advokat bo‘lishga o‘qidim, chunki tanishlar bor edi, men "obkirib qo‘yishgan joyda" ishlayman ... Achinarli, shunday emasmi? Vaqtni boshqarish bo‘yicha taniqli amerikalik mutaxassis Stiven Kovi, hayotga "proaktiv" va "reaktiv" yondashuvlarni ajratadi.

- Hayotga reaktiv yondashish - bu uni tashqi sharoitlarga ta’sirlanib, “qanday bo‘lgan bo‘lsa shunday bo‘ldi” qabilida yashashdir.

- Hayotga proaktiv yondashish – uni o‘z istak va xohishlari bo‘yich ko‘rish, hodisalar va shart-sharoitlarga faol ta’sir etishdir. Bunday yondashuvda biz hayotimizni o‘zimiz shakllantiramiz va unga mas’ulligimizni tan olamiz. Orzuga erishish uchun qandaydir tarzda o‘z proaktivligini rivojlantirish mumkinmi? Axir, har birimizda orzuimiz nima uchun hali haqiqatga aylanmagani haqida millionlab ishonchli asoslar mavjud bo‘ladi.

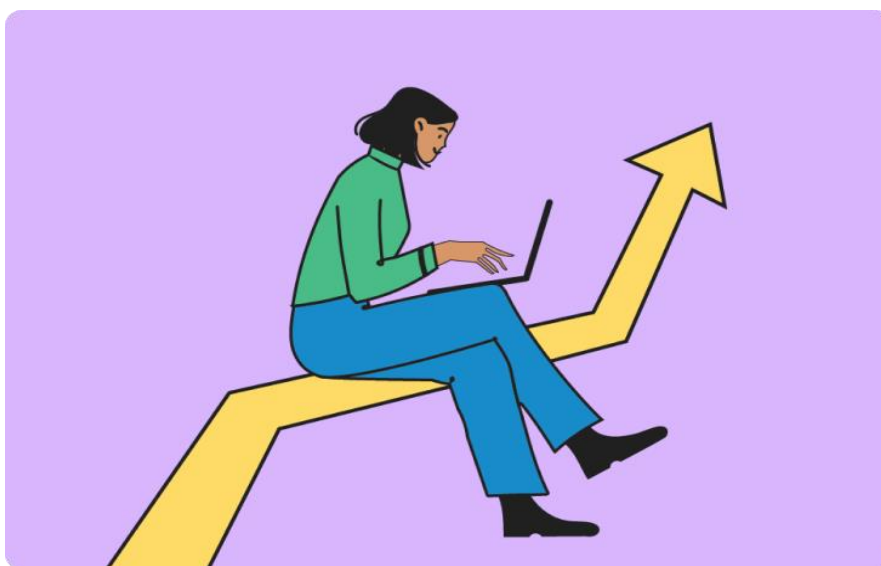
Bunga ko‘plab noqulay tashqi sharoitlar sabab bo‘ladi va bu odatda haqiqatdir. Lekin o‘zimizni oqlashimizdan nima foyda? Axir bu bizni orzuga yaqinlashtirmaydi. Bu bizni berk doira: "maqsadning yetishmasligi- harakat rejasining yo‘qligi - natijalarning yo‘qligi - umidsizlik - o‘zini past baholash - keyingi rivojlanish va oldinga harakat qilish istagini yo‘qolishi - maqsad yo‘qligi”ga duch kelganimizni

anglatadimi ? Ha, lekin undan chiqish yo‘li hali ham bor. Boshida o‘zingizga kichik, oddiy va erishish mumkin bo‘lgan maqsadlarni qo‘yib, asta-sekin muvaffaqiyatga yo‘l ochishingiz mumkin. Maqsadga erishilganda, biz aql bovar qilmaydigan ko‘tarinkilik va o‘z kuchlarimizga bo‘lgan ishonchni his qilamiz hamda bunda yangi maqsadlarni belgilash zaruriyati paydo bo‘ladi.

“Demak, aniq, aniq belgilangan maqsad muvaffaqiyat keltiradi.” AQSHning Garvard universitetida “Uzoq vaqt davomida ta’lim muassasalari bitiruvchisi oyoqqa turish jarayoni” mavzusida muntazam o‘tkazilayotgan tadqiqotlardan biri quyidagi natijalarni berdi.

Bitiruvchilarning 83 foizi o'z oldiga hech qanday martaba maqsadini qo'ymaydi. Ularning o'rtacha ish haqi asos sifatida olinadi. Taqqoslash uchun ishlatiladi. Bitiruvchilarning 14 foizi aniq martaba maqsadiga ega, ammo uni qog'ozga tushirmagan. Ular birinchi guruh bitiruvchilariga qaraganda o'rtachadan uch barobar ko'p maosh oladi. Respondentlarning 3% kelajak kasbi uchun aniq maqsad qo'ygan va unga yozma ta'rif bergan. Ular birinchi guruhga mansub bitiruvchilardan qariyb o'n baravar ko'p maosh oladi. Garvard tadqiqotining maqsadi yana bir jihatga oydinlik kiritadi: yozish fikrlashga ravshanlik keltiradi. Fikrini faqat kallada saqlagan va maqsad shu deb o'ylagan kishi adashadi.

3-bosqich: Kasbiy rivojlanish rejasini tuzish.

1. Maqsadlarni belgilash

- **Uzoq muddatli maqsadlar:** 5-10 yil ichida qayerda bo'lishni xohlaysiz?
- **Qisqa muddatli maqsadlar:** 1-3 yil ichida qanday ko'nikmalarni o'rganishni xohlaysiz?

2. O'z-o'zini tahlil qilish

- **Kuchli tomonlar:** Sizning qanday ko'nikmalingiz va bilimlaringiz bor?
- **Zaif tomonlar:** Qaysi sohalarda rivojlanishingiz kerak?

- **Qiziqishlar:** Qaysi sohalarga qiziqasiz?

3. Ta'lim va malaka oshirish

- **O'qish:** Qaysi kurslar yoki treninglarga yozilish mumkin?
- **Sertifikatlar:** Qanday sertifikatlar olishni rejalashtiryapsiz?

4. Tajriba orttirish

• **Amaliyot:** Qanday amaliyotlar yoki stajirovkalar o'tashni rejalashtiryapsiz?

• **Loyihalar:** O'z ustingizda ishlash uchun qanday loyihalar ustida ishlashingiz mumkin?

5. Tarmoq yaratish

- **Professional aloqalar:** Kimlar bilan tanishishingiz kerak?
- **Mentorlar:** Qanday mutaxassislardan maslahat olishingiz mumkin?

6. Rivojlanishni nazorat qilish

- **Reja tuzish:** Yil davomida qaysi natijalarga erishmoqchisiz?
- **Natijalarni baholash:** Har yili o'z rivojlanishingizni qanday baholaysiz?

7. Moslashuvchanlik

• **O'zgarishlarga tayyorlik:** Rivojlanish rejangizni yangilashga tayyor bo'ling, agar kerak bo'lsa.

Bu bosqichlarni amalga oshirish orqali siz o'z kasbiy rivojlanishingizni yanada samarali rejalashtira olasiz. Har bir bosqichda aniq va o'lchab bo'ladigan maqsadlar qo'yishni unutmang!

Universitet talabalarida tabiiy fanlar bo'yicha yaxshi mutaxassis bo'lish uchun quyidagi tavsiyalarni hisobga olish mumkin:

1. **Fundamental bilimlarni mustahkamlash:** Tabiiy fanlar asoslarini chuqur o'rganing. Kimyo, fizika, biologiya kabi fanlar bir-biri bilan bog'liq, shuning uchun ularning asosiy nazariyalarini yaxshi bilish zarur.

2. **Amaliy tajribalar:** Laboratoriya ishlarida faol ishtirok eting. Amaliy tajribalar nazariy bilimlarni mustahkamlashga yordam beradi.

3. **Zamonaviy tadqiqotlar:** Soha bo'yicha zamonaviy tadqiqotlarni o'rganing. Yangiliklardan xabardor bo'lish muhimdir.

4. **Maqsadli kurslar va seminarlar:** Qo'shimcha kurslar va seminarlar orqali o'zingizni takomillashtiring. Bu sizga yangi bilimlar olishga yordam beradi.

5. **Kreativ fikrlash:** Muammolarni hal qilishda ijodiy yondashuvni rivojlantiring. Tabiiy fanlar ko'pincha yangi g'oyalar va yondashuvlarni talab qiladi.

6. **O'zaro munosabatlar:** O'qituvchilar va boshqa talabalar bilan muloqot qiling. Bilim almashish sizga yangi nuqtai nazarlarni ko'rishga yordam beradi.

7. **Qiziqish va motivatsiya:** O'zingizni qiziqtirgan sohalarga e'tibor bering va motivatsiyangizni saqlang. Qiziqish sizga yanada chuqurroq o'rganishga yordam beradi.

8. **Tadqiqot va loyiha ishlari:** O'zingizga qiziq bo'lgan mavzular bo'yicha tadqiqotlar olib boring yoki loyihalar ustida ishlang. Bu amaliy tajribangizni oshiradi.

9. **Sertifikatlar va malaka oshirish:** Professional rivojlanish uchun sertifikatlar oling va malaka oshirish kurslarida qatnashing.

10. **Keng ko'lamli fikrlash:** Tabiiy fanlar o'zaro bog'liq, shuning uchun bir sohadan olingan bilimlarni boshqa sohalarga ham tatbiq qilishni o'rganing.

Bu tavsiyalar talabalar uchun tabiiy fanlarda muvaffaqiyatga erishishlariga yordam beradi.

Yuqorida keltirilgan ma'lumotlar asosida quyidagi misolni keltiramiz

Geografiya yoʻnalishida oʻqiyotgan talabalarning kasbiy karyerasi turli sohalarda davom etishi mumkin. Quyida baʼzi asosiy yoʻnalishlar keltirilgan:

1. **Karta va geoinformatsion tizimlar (GIT):** Geografiya mutaxassislari kartalar tayyorlash va GIT dasturlarida ishlash orqali hududiy tahlil va maʼlumotlar bilan ishlashda katta rol oʻynaydi.

2. **Atrof-muhitni muhofaza qilish:** Talabalar ekologiya va atrof-muhitni himoya qilish sohasida ishlashi, ekologik tahlil va resurslarni boshqarish boʻyicha mutaxassis boʻlishi mumkin.

3. **Urbanistika va shahar rejalashtirish:** Geografiya boʻyicha mutaxassislar shaharlarni rivojlantirish, transport tizimlari va infratuzilma loyihalarini ishlab chiqishda ishtirok etishi mumkin.

4. **Klimatologiya va meteorologiya:** Talabalar iqlim oʻzgarishi, ob-havo prognozlari va tabiiy ofatlar bilan bogʻliq tadqiqotlar olib borishlari mumkin.

5. **Turizm va mahalliy rivojlanish:** Geografiya mutaxassislari turizm sohasida mahalliy joylarni rivojlantirish va turistik resurslardan foydalanish boʻyicha ishlashi mumkin.

6. **Oʻqituvchilik:** Geografiya mutaxassislari maktablarda va oliy taʼlim muassasalarida oʻqituvchi sifatida faoliyat yuritishlari mumkin.

7. **Tadqiqot va ilmiy faoliyat:** Talabalar geografik tadqiqotlar va ilmiy loyihalarda ishtirok etishlari yoki doktorantura dasturlarida oʻqishlari mumkin.

Har bir soha oʻzining talab va koʻnikmalarini talab qiladi, shuning uchun talabalarga amaliy tajriba, stajirovkalar va tadqiqot loyihalarida ishtirok etish tavsiya etiladi.

Resurslar va imkoniyatlar tahlili (taʼlim, malaka oshirish, amaliyotlar).

Talabalarga bugun bir qancha imkoniyatlar berilmoqda. Masalan:

1. **Taʼlim imkoniyatlari:** Onlayn kurslar, seminarlar va dasturlar orqali turli yoʻnalishlarda bilim olish.

2. **Stipendiyalar va grantlar:** O‘qish xarajatlarini qoplash uchun turli tashkilotlar va universitetlar stipendiyalar taqdim etmoqda.

3. **Amaliyot va stajirovkalar:** Kompaniyalar talabalarga amaliyot o‘tash imkoniyatini taklif etib, ish tajribasi orttirishlariga yordam beradi.

4. **Loyihalarda ishtirok:** Innovatsion loyihalarda, tadqiqotlarda yoki startaplarda ishtirok etish orqali real dunyo tajribasi to‘plash.

5. **Tarmoq qurish:** Talabalar uchun professional tarmoq qurish, mentorlik dasturlari va konferentsiyalar orqali o‘z sohasidagi mutaxassislar bilan aloqalar o‘rnatish imkoniyati.

Kasbiy shakllanish jarayonining dastlabki va o‘ta muhim bosqichi bo‘lajak kasbni tanlash, ya’ni aniq bir kasbiy qarorga kelishgacha davrni o‘z ichiga oladi. Ma’lumki, uzluksiz ta’lim tizimida umumiy o‘rta ta’limning bitiruvchi 9-sinf o‘quvchilari o‘rta maktablarni yakunlash arafasida o‘zlarining kelajakdagi orzu-umidlarini amalga oshirish, yoshlik his-tuyg‘ulari va ehtirolarga to‘la hayot pallasidir. Ontogenezda bu davr o‘zining mustaqil hayotga qadam qo‘yayotgan yoshlarning fuqarolik maqomiga ega bo‘lishlari, shaxsiy, ijtimoiy va ma’naviy qarashlari va e’tiqodlari singari o‘ziga xos xususiyatlari bilan izohlanadi. Shunday ekan, ayni shu davrda shaxsning hayot ostonasida o‘z maqsadlarini to‘g‘ri qo‘ya olishi, kelgusida o‘ziga ishonch va dadil qadam bilan yurishida mutasaddi shaxslarning mas’uliyati yanada oshishi zarur.

Ma’lumki, motivlar – kishining muayyan maqsad sari intilishida uni harakatga keltiruvchi ichki quvvat manbai hisoblanadi. Motivlar inson faoliyati jarayonida konkret ehtiyoj sifatida namoyon bo‘lib, mazkur faoliyatni amalga oshirish tufayli qondiriladi. Inson faoliyati motivlari turlicha ko‘rinish va tuzilishga ega, chunonchi, organik, funksional, moddiy, ijtimoiy, ma’naviy va shu kabilardir hamda tanlagan kasbga ijobiy munosabatni shakllantirish hisobiga shaxsda o‘quv motivatsiyasini oshirish; Ma’lumki, shaxsning ijtimoiy shartlangan muhim sifatlaridan biri – shaxsning yo‘nalganligi, ya’ni motivatsiyasi.

Motivatsiya shaxsning barcha xatti-harakatlarini umumiy va yagona maqsad sari yetaklovchi, undovchi, uning barqaror faoliyatini to‘la ta’minlovchi shaxs tuzilishidagi muhim psixologik jarayondir. Undagi

motivlar, ehtiyoj va qiziqishlar, mayl va xohishlar, ichki stimullar motivatsiyaning yadrosini tashkil etadi. Shaxsdagi qobiliyat yoki kasbiy ko‘nikma “yashash muhiti” ga bog‘liq holda shakllanadi va rivojlanadi (muhit uning rivojlanishiga to‘sqinlik qilishi ham mumkin). “Yashash muhiti” deyilganda, oila, maktabgacha ta’lim muassasasi, maktab, litsey, kollej, oliy o‘quv yurti, ishchilar jamoasi, mikrosotsium (do‘stlar, tanish–bilishlar va boshqalar) nazarda tutiladi. Ya’ni ko‘nikma insonning irsiy, biologik qobiliyati, qiziqish– mayli sifatida uning “ichki olami”da tug‘iladi, tabiatiga ko‘ra sub’ektiv sifat bo‘lib, obyektiv shart–sharoitlarga bog‘liq ravishda shakllanadi va rivojlanadi. Ko‘nikma o‘z ichiga nafaqat intellektni, balki effektiv xulq–atvor, qobiliyat, ichki motivatsiyani ham qamrab oladi. Ichki motivatsiya individning qadriyatlarini belgilab beradi, olimning fikricha, u ko‘nikmaning rivojlanishida hal qiluvchi ahamiyatga ega

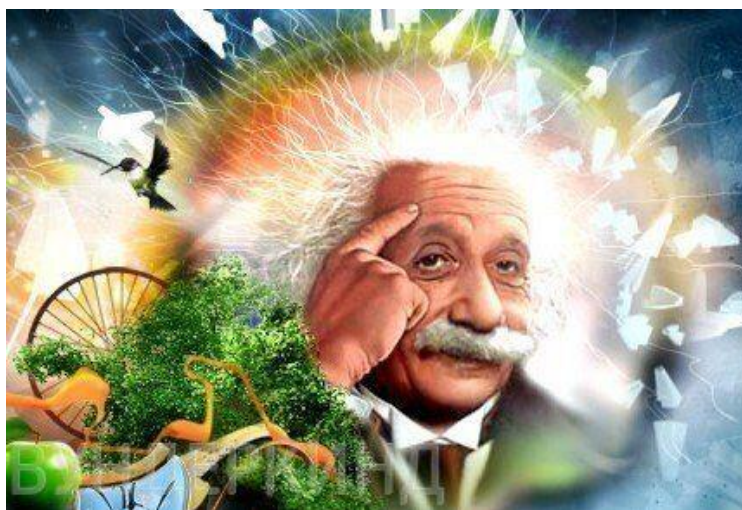
Nazorat uchun savol va topshiriqlar

1. SWOT tahlili qiling (o‘zingiz tahsil olayotgan OTM misolida).
2. SWOT tahlilining ijobiy va salbiy jihatlarini ayting.
3. SMART tamoyiliga misol tuzing.
4. Kelajakdagi kasbiy faoliyatingizni loyihalashda, bugun qanday ishlarni amalga oshirmoqdasiz?
5. 3 yildan keyin jamiyatning qaysi bo‘g‘inida o‘zingizni tassavur qilasiz?

III-BOB. BO‘LAJAK O‘QITUVCHILARDA KREATIVLIKNI RIVOJLANTIRISH YO‘LLARI

3.1. Kreativlik bu?

"Kreativ" so‘zi, inglizcha "creative" so‘zidan kelib chiqqan bo‘lib, "ijodkor", "ijodiy" yoki "yaratuvchan" ma'nolarini anglatadi. Ushbu so‘z asosan san'at, dizayn, yozuv va boshqa ijodiy faoliyatlar bilan bog‘liq bo‘lib, yangi g‘oyalar, mahsulotlar yoki yechimlar yaratishni ifodalaydi.

Tarixiy jihatdan, "kreativ" so‘zi XX asrning o‘rtalarida ommalasha boshladi. Bu davrda ijodiy fikrlash va innovatsiyalar ko‘proq e’tiborga olinadigan bo‘lib, reklama va marketing sohalarida ham keng qo‘llanila boshladi. Ijodkorlik nafaqat san'atda, balki ilm-fan va biznesda ham muhim rol o‘ynashi tufayli, bu tushuncha yanada rivojlandi.

Kreativlikni: ijodga intilish, hayotga ijodiy yondashish, o‘ziga doimiy tanqidiy nazar solish va tahlil etish deyish mumkun. Hozirgi zamon psixologiya va pedagogika lug‘atlariga asoslanib o‘qituvchining kreativligi deb uning fikrlaridagi sezgilaridagi, muloqotdagi, alohida faoliyat turidagi, ijodiy yondashish, bilish darajasi deb ta’riflash mumkun. Kreativlik insonda mavjud ma’lumotlarni qayta ishlab chiqarish va ularni cheksiz yangi modelini yaratishga javob beradi.

“Kreativlik otasi” nomi bilan mashhur Pol Torrans to‘rtta kreativlik konikmasini aniqlagan. Uning olib borgan tadqiqotlari shundan dalolat beradiki, mazkur kreativ ko‘nikmalarni shakllantirish va ularni baholash mumkun:

1. Ravonlik. Ko‘plab g‘oyalarni o‘ylab topish ko‘nikmasi ko‘p degan so‘zga asoslanadi.

2. Moslashuvchanlik. Turli g‘oyalarni o‘ylab topish ko‘nikmasi o‘zgartirish degan so‘zga asoslanadi.

3. O‘ziga xoslik. Boshqalarga o‘xshamagan, ajralib turuvchi g‘oyani o‘ylab topish ko‘nikmasi noyob degan so‘zga asoslanadi.

4. Yaratuvchanlik. G‘oyalarni kengaytirish ko‘nikmasi qo‘shish degan so‘zga asoslanadi. Kreativlik darslarida pedagoglardan ajoyib g‘oyalarni o‘ylab topish (o‘ziga xoslik); ularni kengaytirish (ishlab chiqish); yoki boshqa g‘oyalar bilan solishtirish va ulardagi bog‘liqlikni topish (moslashuvchanlik) talab etilganda, mazkur ko‘nikmalar bir-biri bilan kesishadi.

Patti Drepeau tomonidan ham shaxsda kreativlik sifatlarini muvaffaqiyatli rivojlantirishning to‘rtta yo‘li ko‘rsatilgan:

- Kreativ fikrlash ko‘nikmasini shakllantirish;
- Amaliy kreativ harakat ko‘nikmalarini rivojlantirish
- Kreativ faoliyat jarayonlarni tashkil etish;

• Kreativ mahsulot (ishlanma) lardan foydalanish. Xorijiy pedagoglar, xususan, Patti Drapeauning fikricha, bir shaxsning ayniqsa o'qituvchining kreativligi boshqalarni ijodiy jarayonini tashkil etishga ruhlantiradi.

Bo'lajak o'qituvchi kreativ bo'lishi uchun bir qancha omillarga e'tibor berishi zarur:

1. **O'qitish uslublari:** Turli o'qitish uslublarini o'rganish va sinovdan o'tkazish, interaktiv va ko'p qirrali metodlarni qo'llash.

2. **Yangi texnologiyalar:** Ta'limda foydalanish uchun zamonaviy texnologiyalarni (masalan, ta'lim dasturlari, onlayn platformalar) o'rganish va ularni darslarda qo'llash.

3. **Tashkiliy qobiliyatlar:** Darsni rejalashtirishda ijodiy yondashuv va dars jarayonini qiziqarli qilish uchun o'z g'oyalarini yaratish.

4. **O'quvchilarning qiziqishini uyg'otish:** O'quvchilarni jalb etish uchun ularga qiziqarli mavzularni tanlash va muammolarni hal etishda ularni faol ishtirok etishga undash.

5. **Muloqot va fikr almashish:** O'quvchilar bilan ochiq muloqot qilish, ularning fikrlarini eshitish va ularni qadrlash.

6. **Fikrlarni kengaytirish:** O'z bilim va ko'nikmalarini doimiy ravishda kengaytirish, yangi g'oyalarni o'rganish va amaliyotda qo'llash.

7. **Muvozanat va moslashuvchanlik:** O'quvchilarning ehtiyojlariga moslashish va dars davomida o'z yondashuvlarini o'zgartirishga tayyor bo'lish.

8. **Tajribalar:** O'quv jarayonida eksperimentlar o'tkazish va innovatsion g'oyalarni sinovdan o'tkazish.

Kreativ o'qituvchi bo'lish, o'qitish jarayonini yanada qiziqarli va samarali qilishda muhim ahamiyatga ega.

Nazorat uchun savol va topshiriqlar

1. Agar sizning hayotingizga kino rejissyori bo'lsangiz, qaysi sahnani suratga olardingiz?

2. Qanday qilib bir narsani boshqacha ko'rish mumkin?

3. Siz uchun eng yaxshi ijodiy muhit qanday ko'rinishda?

4. Agar siz hech qanday cheklovlar bo'lmasa, qanday loyiha ustida ishlashni xohlardingiz?

5. Sizni ilhomlantiruvchi kitob yoki film qaysi?

6. Bir kun davomida faqat bitta rangni ishlatishingiz kerak bo'lsa, qaysi rangni tanlardingiz va nima uchun?

7. Siz o'zingizni bir hayvon sifatida tasvirlasangiz, bu qanday hayvon bo'lardi va nima uchun?

8. Agar siz o'zingizning xohishingizga ko'ra yangi bir ixtiro yaratishingiz mumkin bo'lsa, bu nima bo'lardi?

9. Sizga yangi bir g'oya kelganida, uni qanday yozib olasiz yoki eslab qolish uchun qanday usulni ishlatasiz?

10. Sizga eng yoqadigan ijodiy mashg'ulot qaysi va nimaga bu sizni quvontiradi?

3.2. Kreativlik sifatlarini muvaffaqiyatli rivojlantirish shakllari.

Kreativlik yuqumli xususiyatga egadir; kreativ bo'lish uchun kishi ko'proq kreativ insonlar bilan muloqot qilishi va hamisha izlanishda bo'lishi lozim. Har qanday ko'nikmani shakllantirish mumkin bo'lganiday, kreativ fikrlash qobiliyati yoki ko'nikmasini ham rivojlantirish mumkin. Bu bo'lajak pedagoglarga ham taalluqli bo'lib, kreativlik ustida ishlash bo'lajak pedagoglarga noodatiy tarzda fikrlashga yordam beradi. Biroq, bo'lajak pedagoglarni ruhlantirish va kreativ bo'lishga undash o'qituvchining qay darajada malakali ekanligiga bog'liq. Kreativlik bo'yicha olib borilgan tadqiqotlar va kreativlik ko'nikmasini shakllantirishda qo'llanma sifatida xizmat qiladi. Bu auditoriyadagi muhit, bo'lajak pedagoglarda fikrlash tarzining shakllanishi, o'qituvchining yondashuv va strategiyalari elementlarini o'z ichiga oladi".

Bo'lajak pedagoglarda kreativlikni shakllantirish

Bo'lajak pedagoglarni...	- qiziqarli; - murakkab vazifalar; - aniq maqsad va vaqt bilan ta'minlash
--------------------------	---

Bo'lajak pedagoglarga...	- kreativlik muvozanatsizlik xissini yuzaga keltirishini anglatish; - bezovtalik va qo'rquv hissidan xalos bo'lishga yordam berish; - kreativ fikrlash ko'nikmalarini boshqa ko'nikmalar bilan rivojlantirishga yordam berish; - "qutqarib" qolish emas, balki yo'l yo'riq ko'rsatish
Bo'lajak pedagoglarni...	- suhbatlar orqali rag'batlantirish; - konstruktiv sharhlar bilan ta'minlash; - yangi ko'rsatmalar bilan tanishtirib boorish
Bo'lajak pedagoglar...	- o'zlarida kreativlikning boshqa turlarini ham rivojlantira olishlari; - guruhda ishlay olishlari; - hissiy jihatdan erkin va ijobiy fikrlarga ega bo'lishlari uchun poydevor bo'ladigan muhitni yaratish

Haligacha ta'lim tizimida ko'plab yondashuv va metodlar ijodiy fikrlash emas, talqin va tahlilga, ya'ni berilgan ma'lumotni tushunib, to'g'ri yetkazishga, nari borsa, bir necha axborotni umumiyashtirib, xulosa chiqara olishga yo'naltirilgan.

Quyidagi omillar shaxsda kreativlikni rivojlantirishga to'sqinlik qiladi:

- 1) o'zini tavakkaldan olib qochish;
- 2) fikrlash va xatti-harakatlarda qo'pollikka yo'l qo'yish;
- 3) shaxs fantaziyasi va tasavvurining yuqori baholanmasligi;
- 4) boshqalarga tobe bo'lish;
- 5) har qanday holatda ham faqat yutuqni o'ylash.

Psixologiyada P.Torrens tomonidan shaxs kreativligini aniqlovchi test ishlab chiqilgan. P.Torrensning fikricha, shaxs kreativligi o'zida quyidagi belgilarni namoyon qiladi:

1) savollar, kamchiliklarga yoki bir-biriga zid ma'lumotlarga e'tiborsiz bo'lmaslik;

2) muammolarni aniqlash uchun harakat qilish, ilgari surilgan taxminlar asosida ularning yechimini topishga intilish.

Bugungi kunda psixologiyada shaxs kreativligi uning faoliyatiga xos ikki jihatga ko'ra aniqlanmoqda. Bunda faoliyatning ikki jihatini yorituvchi testlardan foydalaniladi. Ular quyidagilardir:

kreativlik: Pedagogik fikrlashdan pedagogning pedagogik an'anaviy farqli ravishda ta'lim va tarbiya jarayonini samaradorligi ta'minlashga xizmat qiluvchi yangi g'oyalarni yaratish, shuningdek, mavjud pedagogik muammolarni ijobiy hal qilishga bo'lgan tayyorgarligini tavsiflovchi qobiliyati. Pedagogning kreativlik potentsiali uning umumiy xususiyati sifatida aks etadi. U ijodiy faoliyatning dastlabki sharti va natijasi sanaladi. Mazkur sifat shaxsning o'z-o'zini namoyon qilish layoqatiga egalikni va tayyorlikni ifodalaydi. Qolaversa, kreativ potentsial negizida har bir mutaxassisning shaxsiy qobiliyatlari, tabiiy va ijtimoiy quvvati yaxlit holda namoyon bo'ladi.

Kreativlik sifatlarini muvaffaqiyatli rivojlantirish uchun bir nechta shakllar va usullar mavjud:

1. **O'z-o'zini o'rganish:** O'z qobiliyatlaringizni, qiziqishlaringizni va kuchli tomonlaringizni aniqlang. Bu sizga yaratish jarayonida kuchli tomonlaringizni ishlatishga yordam beradi.

2. **Badiiy faoliyat:** Rassomlik, musiqa, yozuv yoki boshqa badiiy faoliyatlar orqali o'z ifodangizni toping. Bu kreativ fikrlashni rag'batlantiradi.

3. **Yangi tajribalar:** Yangiliklar va tajribalar orqali fikrlaringizni kengaytiring. Sayohat qilish, yangi odamlar bilan tanishish yoki yangi ko'nikmalarni o'rganish yordam beradi.

4. **Brainstorming:** Fikrlash jarayonida turli g'oyalarni erkin tarzda ishlab chiqish. Bunda hech qanday cheklovlar qo'yilmaydi, bu esa kreativ g'oyalarni keltirib chiqaradi.

5. **Muammolarni hal qilish:** Har qanday muammoni yangicha usulda hal qilishga harakat qiling. Muammolarni ko'rib chiqish orqali yangi g'oyalar paydo bo'lishi mumkin.

6. Meditatsiya va diqqatni jamlash: Meditatsiya orqali ongni tinchlantirib, fikrlar oqimini boshqarish mumkin. Bu kreativ fikrlashga yordam beradi.

7. Qayta ishlash va rivojlantirish: Yaratilgan g'oyalarni tahlil qiling va ularni yanada takomillashtiring. Har doim yaxshilash va rivojlantirishga harakat qiling.

8. O'zaro fikr almashish: Boshqalar bilan fikr almashish va yangi fikrlarni qabul qilish, kreativ fikrlar rivojlanishiga yordam beradi.

9. Maqsadlar qo'yish: Kreativlikni rivojlantirish uchun aniq va o'lchovli maqsadlar qo'ying. Bu sizni motivatsiya qiladi va maqsadga erishish yo'lida yo'naltiradi.

Ushbu usullarni hayotingizga qo'shib, kreativlik sifatlaringizni muvaffaqiyatli rivojlantirishingiz mumkin.

Zamonaviy dunyoning innovatsiyalariga moslashish, doimiy yangilanuvchi jamiyat hayotiga yosh avlodni tayyorlash va uni zamon talablariga muvofiq takomillashtirish jarayonlarida faol ishtirok etish qobiliyatini rivojlantirish oliy ta'lim muassasasi pedagogining muhim kasbiy vazifasi hisoblanadi.

Kreativlik ta'lim jarayonini tashkillashtirishni o'zida mujassamlashtirib, kreativ ta'lim jarayonini qurish, ta'lim texnologiyalaridan ijodiy salohiyatni rivojlantirish, turli uslublar, bilim va ko'nikmalar muvozanatini rivojlantirishni o'z ichiga oladi.

Kreativlikning mohiyati - intellekt insonning aqliy salohiyati bo'lsa, kreativlik ana shu aqliy salohiyatni maqsadga yo'naltirilgan tarzda erkin ishlata olish qobiliyati hisoblanadi.

Kreativlik atamasi Angliya-Amerika psixologiyasida 60-yillarda paydo bo'ldi. U individning yangi tushuncha yaratishi va yangi ko'nikmalar hosil qilish qobiliyati, xislatini bildiradi. J. Gilford kreativlikni tavsiflaydigan qator individual qobiliyatlarni ko'rsatadi:

- fikrni maqsadga muvofiq yo'llay olish;
- o'ziga xoslik (originallik);
- qiziquvchanlik;
- farazlar yaratish qobiliyati;
- xayol qila olish (fantaziya).

Mamlakatimizda inson, uning har tomonlama kamol topishi va farovonligi,

manfaatlarini ro'yobga chiqarish sharoitlarini yaratish, ta'lim sifati va samaradorligini yangi bosqichga olib chiqish borasidagi izchil islohotlar natijasida interfaol o'qitish metodlari asosida talabalarning kreativlik qobiliyatlarini rivojlantirishni keng tatbiq etish imkoniyatlari yaratilmoqda.

A.X. Maslou kreativlikni 2 turga bo'ladi: iste'dodning kreativligi va shaxsning o'z-o'zini aktuallashtirish kreativligi. Shaxsning o'z-o'zini aktuallashtirish kreativligi shaxs bilan uzviy bog'langanligi sababli biz unga kundalik hayotda va kasbiy faoliyatning ko'p sohalarida duch kelishimiz mumkin.

A.X. Maslou kreativlikda o'z-o'zini aktuallashtirishning ikki darajasini keltirib o'tgan: birinchisi – "ixtiyorsiz kreativlik, bunda shaxs birdan aqliga kelish, ruhlanish, qiyin kechinmalarga ega bo'ladi", "ikkinchisi – ixtiyoriy, og'ir mehnat bilan bog'liq, uzluksiz ta'lim, kamolotga intiluvchanlik".

A.X. Maslou kreativlikni inson tabiatining fundamental xarakteristikasi sifatida ko'radi, ya'ni barcha insonlardagi tug'ma qobiliyat, lekin hayoti davomida ma'lum ijtimoiy to'siqlar natijasida yo'qolib ketadi, deb hisoblaydi.

Shuningdek, kreativlikning mezonlari Dj.P. Gilforda, E.P. Torrans tomonidan belgilangan:

- ravonlik: ma'lum bir vaqt oralig'ida ko'plab fikrlarni ishlab chiqarish qobiliyati;

- o'ziga xosligi: aniq, taniqli, umume'tirof etilgan, oddiy yoki qat'iy belgilanganidan farq qiluvchi g'ayrioddiy, nostandart g'oyalarni ishlab chiqarish qobiliyati;

- sezuvchanlik: g'ayrioddiy detallarga sezgirlik, qarama-qarshilik va turli xil

noaniqliklar, tezda bir fikrdan ikkinchisiga o'tishga tayyorlik;

- mo'tadillik: g'ayritabiiy kontekstda ishlashga tayyor bo'lish, ramziy, birlashtiruvchi fikrlashga moyillik, oddiy va murakkab sharoitda ko'rish qobiliyati;

– rivojlanish: paydo bo‘lgan g‘oyalarni batafsil ishlab chiqish, ularni sath va quyi tizimlarga aylantirish qobiliyati;

– to‘xtashga qarshilik: bir xillikka qarshilik ko‘rsatish, ya’ni muammoni yechish jarayonida kelib tushayotgan turli informatsiyalar andozalariga qarshilik ko‘rsatish.

– noaniqlik: stimuldan mustaqil mantiqiy reaksiyagacha bo‘lgan qobiliyat;

“nomlash”ning mavhumligi: shaxsning muammo mohiyatini tushunish qobiliyati, aslida, ahamiyatga ega bo‘lgan nomni tushunish va aksini aks ettirish qobiliyati (“nomlash” jarayoni mufassal shaklni, muammoning mohiyatini ko‘rish qobiliyatini, og‘zaki shaklga aylantirish qobiliyatini aks ettiradi);

– ko‘p vazifalilik: bir vaqtning o‘zida bir nechta loyihalarda ishlash qobiliyati;

– samaradorligi: mahsulotning yaroqliligi, ularning foydasi, mahsulotning maqsadli auditoriyasi tomonidan yangi, noyob, original bo‘lishi haqidagi idrok;

– mamnuniyat: kreativlikning natijasi.

Adabiyotlarni tahlil qilish shuni ko‘rsatadiki, shaxsning ijodiy salohiyati muammoga mustaqil qarash, qarama-qarshiliklar, tanqidiy fikrlash; har qanday muammolarni tahlil qilish qobiliyati, analitik fikrlash; ular uchun yechim topish qobiliyati; bilim olish, malaka va ta’lim berish usullarini yangi holatga o‘tkazish imkoniyati; ilgari o‘rganilgan usullarni yangilarga birlashtira olish kabi ko‘nikmalarda namoyon bo‘lishi mumkin.

Tafakkurning egiluvchanligi – jamiyatda qabul qilingan va an’anaviy mavjud bo‘lgan, aslida, to‘g‘ri deb o‘ylangan shablon yo‘nalishlar va tamoyillarning zamonaviy taraqqiyot uchun javob bera olmay qolganligini anglash, yangi yo‘nalish va choralarni sezish, ularni tafakkur qila olish va shakllantira bilish, o‘z faoliyatini yangidan qura olish va masala yechiminining yangi yo‘nalishlariga o‘zini safarbar eta olishdir.

Prognoz, bashorat qila olish esa o‘z sohasi rivojidadagi istiqbol o‘zgarishlar mohiyati, kelib chiqish sabablari va yuzaga kelish muddatlarini tafakkur tahlili orqali oldindan anglash tafakkuri

hisoblanadi. Masalan, mehnat unumdorligining ko‘tarilishi va pasayishi, konyuktura yoki bozorning o‘zgarishi hamda mazkur o‘zgarishlarning sohaga bo‘lgan ta’siri, narxlarning ko‘tarilishi, pasayishi va b.

Ta’lim oluvchilarda kreativlikni rivojlantirish ta’lim mazmunini o‘zlashtirishda ta’lim oluvchilarning bilim saviyasi, o‘zlashtirish darajasi, ta’lim manbai, didaktik vazifalariga qarab, munosib ravishda o‘qitish jarayonini tashkil etishni talab qiladi.

Nazorat uchun savol va topshiriqlar

1. Kreativlik tarixi haqida esse yozing.
2. Kreativlik haqida kimlarning fikrlarini bilasiz va ularning fikrlariga qo‘shilasizmi?
3. Kreativliksiz ham yaxshi mutaxassis bo‘lishi mumkinmi?

3.3. Xalqaro baholash dasturlari (PIRLS, TIMSS, TALIS, PISA).

So‘nggi yillarda mamlakatimizda amalga oshirilayotgan islohotlar natijasida ulkan iqtisodiy o‘rish ko‘rsatkichlariga erishilayotganligi barcha malakali kadrlar va yetuk mutaxassislariga bo‘lgan talabni yanada oshirmoqda. Bu o‘z-o‘zidan o‘quvchilarning ta’lim-tarbiyasi har tomonlama e’tiborni kuchaytiradi. Mamlakatimiz innovatsion taraqqiyot yo‘lida shiddat bilan rivojlanib borayotgan bir davrda kelajagimiz davomchilari bo‘lmish yoshlarni ijodiy g‘oyalari va ijodkorligini har tomonlama qo‘llab-quvvatlash, ularning bilim, ko‘nikma va malakalarini shakllantirish hamda ilg‘or xorijiy tajribalar, xalqaro mezon va talablar asosida baholash tizimini takomillashtirish, shu yo‘lda xalqaro tajribalarni o‘rganish, mavjud tizimni har tomonlama qiyosiy tahlil qilish, tegishli yo‘nalishdagi xalqaro va xorijiy tashkilotlar, agentliklar, ilmiy-tadqiqot muassasalari bilan yaqindan hamkorlik qilish muhim ahamiyatga egadir.

Shu maqsadda, O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining “Xalq ta’limi tizimida ta’lim sifatini baholash sohasidagi xalqaro tadqiqotlarni tashkil etish choratadbirlari to‘g‘risida” 2018-yil 8-dekabrdagi 997-sonli qarori bilan O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar

Mahkamasi huzuridagi Ta'lim sifatini nazorat qilish davlat inspeksiyasi huzurida Ta'lim sifatini baholash bo'yicha xalqaro tadqiqotlarni amalga oshirish Milliy markazi tashkil etildi. Shu bilan birga, ta'lim sifatini baholash bo'yicha xalqaro tadqiqotlarda ishtirok etish vazifalari belgilandi:

PIRLS– boshlang'ich 4-sinf o'quvchilarining matnni o'qish va tushunish darajasini baholash;

TIMSS– 4- va 8-sinf o'quvchilarining tabiiy-ilmiy yo'nalishdagi fanlardan savodxonligini baholash;

TALIS– rahbar va pedagog kadrlarning umumiy o'rta ta'lim muassasalarida o'qitish va ta'lim olish muhitini hamda o'qituvchilarning ish sharoitlarini o'rganish;

PISA– 15 yoshli o'quvchilarning o'qish, matematika va tabiiy yo'nalishdagi fanlardan savodxonlik darajasini baholash.

EGRA va EGMA esa boshlang'ich sinflarda o'qish hamda matematika bo'yicha ko'nikmalariga baho beradi. Baholash natijalariga ko'ra yangi o'quv dasturlari, o'qitish uslubi va yondashuvlar O'zbekiston yoshlarining yaxshi natija ko'rsatishi uchun moslashtiriladi.

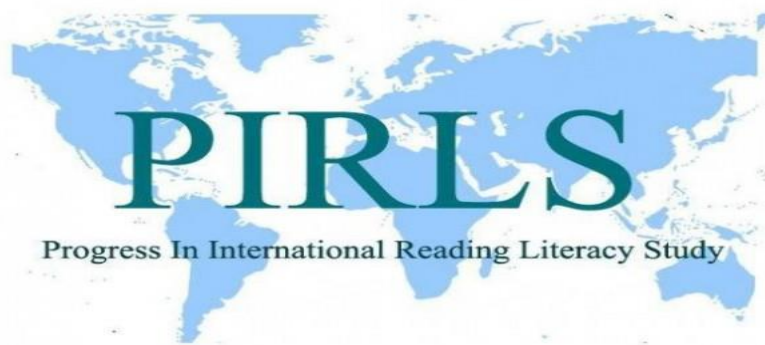
Bu loyihalar o'quvchi-yoshlarning ijodiy va tanqidiy fikrlash ko'nikmalari, egallagan bilimlarini hayotda qo'llay olish layoqatiga turli xil topshiriqlar orqali baho berish va keyinchalik bu ko'nikmalar rivojlanishiga turtki berishga xizmat qiladi.

Hozirgi kunga qadar Ta'lim sifatini nazorat qilish davlat inspeksiyasi va iqtisodiy hamkorlik va taraqqiyot tashkiloti hamda Ta'lim sohasidagi yutuqlarni baholash xalqaro assotsiatsiyasi o'rtasida imzolangan kelishuvlarga muvofiq 2021- yilda PISA va PIRLS xalqaro dasturlarida ishtirok etish rejalashtirilgan.

PISA (inglizcha – Programme for International Student Assessment) – turli davlatlarda 15 yoshli o‘quvchilarning (o‘qish, matematika, tabiiy fanlar) savodxonligini hamda bilimlarini amaliyotda qo‘llash qobiliyatini baholovchi dastur. Bu dastur 3 yilda bir marotaba o‘tkaziladi. Unda o‘quvchilarning bilim sifati o‘qish, matematika va tabiiy fanlar bo‘yicha monitoring qilinadi va 1000 ballik tizimda baholanadi. Dastlab 1997-yilda ishlab chiqilgan va 2000-yilda birinchi marta qo‘llanilgan.

PISA – o‘quvchilarni ta’lim sohasidagi yutuqlarini baholash bo‘yicha xalqaro dastur bo‘lib, undagi test jahon davlatlaridagi maktab o‘quvchilarining bilimi va ularni amaliyotda qo‘llay olish mahoratini baholaydi. Dasturning asosiy maqsadi – 15yoshli o‘quvchilar ta’lim dargohida olayotgan bilim va tajribalarini ijtimoiy munosabatlarda va inson faoliyatida uchraydigan turli xil hayotiy vazifalarni yechishda qanchalik foydalana olish qobiliyatini baholashdir. Ushbu sinov har uch yilda bir marotaba o‘tkaziladi. Testda faqat 15 yoshdagi o‘smirlar ishtirok etadi. Maktabdagi ta’lim sifatini monitoring qilishga qaratilgan PISA dasturi asosiy uch yo‘nalishda: o‘qish, matematika va ijtimoiy fanlar savodxonligi bo‘yicha olib boriladi.

PIRLS – (inglizcha – Progress in International Reading Literacy Study – matnni o‘qish va tushunish darajasini aniqlovchi xalqaro tadqiqot) mazkur xalqaro tadqiqotning maqsadi turli xil ta’lim tizimidan iborat bo‘lgan davlatlarni boshlang‘ich maktab o‘quvchilarining matnni o‘qish va qabul qilish bo‘yicha tayyorgarligi hamda o‘quvchilarning har xil yutuqlarga erishishga sabab bo‘luvchi ta’lim tizimidagi o‘ziga xos xususiyatlarni aniqlash va baholashdan iborat.

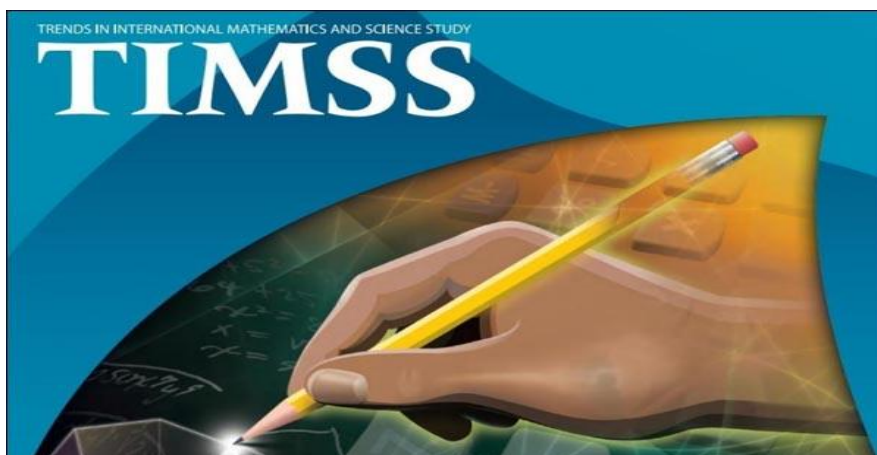
PIRLS- yosh o‘quvchilarning sinfda va sinfdan tashqari o‘qishining ikkita keng qamrovli maqsadiga qaratilgan. Bular badiiy tajriba orttirish hamda ma’lumot olish va ulardan foydalanish uchun o‘qishdir. Bundan tashqari, PIRLS o‘qish maqsadlarining har birida to‘rtta keng tushunish jarayonini birlashtiradi. Bular: diqqatni jamlash va aniq ko‘rsatilgan ma’lumotlarni topish, to‘g‘ridan to‘g‘ri xulosalar chiqarish, g‘oyalar va axborotni talqin qilish va uyg‘unlashtirish, kontent va matn elementlarini baholash va tanqid qilish.

O‘qish savodxonligining maqsadi:

- badiiy tajriba orttirish;
- axborotni olish va undan foydalanish.

Tushunish jarayoni:

- diqqatni jamlash va aniq ko‘rsatilgan ma’lumotlarni topish;
- to‘g‘ridan to‘g‘ri xulosalar chiqarish;
- g‘oyalar va axborotni talqin qilish va uyg‘unlashtirish;
- kontent va matn elementlarini baholash va tanqid qilish.

TIMSS – (Trends in International Mathematics and Science Study) maktabda matematika va tabiiy fanlarni o‘qitish sifatining xalqaro monitoringi bo‘lib, ta‘lim yutuqlarini baholash xalqaro assotsiatsiyasi (IEA) tomonidan tashkil etiladi. Mazkur dastur 4-sinf o‘quvchilarining matematika va tabiiy fanlar bo‘yicha egallagan bilim darajasi, sifatini solishtirish hamda milliy ta‘lim tizimidagi farqlarni aniqlashga yordam beradi. Mazkur dasturning o‘ziga xosligi shundaki, u dunyodagi maktablarning matematika va tabiiy fanlar bo‘yicha berilayotgan ta‘lim mazmuni, o‘quv jarayoni, o‘quv muassasasi imkoniyati, o‘qituvchilarning bilim darajasi, tehsil oluvchilarning oilaviy muhiti bilan bog‘liq omillarni o‘rganadi. Ko‘rsatib o‘tilgan omillar matematika fanlarini o‘zlashtirish holatini ko‘rsatishda asos bo‘lib xizmat qiladi.

PISA va TIMSS o‘rtasidagi asosiy farq. PISA va TIMSS dasturlarining asosiy farqi eng avvalo ularning turli xil yosh va sinflar toifasida o‘tkazilishidan iboratdir. Masalan, PISA 15 yoshli o‘quvchilarning bilimlarini baholashga qaratilgan bo‘lsa, TIMSS esa muayyan yoshdagi o‘quvchilarning emas, balki to‘rtinchi va sakkizinchi sinf o‘quvchilarining bilim va ko‘nikmalarini baholaydi. Shu bilan birga, TIMSS baholashlari o‘quv dasturlariga asoslangan bo‘lsa, PISA esa, o‘quvchilar egallagan bilim va ko‘nikmalarini real muammolarni hal qila olishlarini baholashga qaratiladi. TIMSS aynan maktab bilimlarni o‘zlashtirish darajalarini baholasa, PISA bilim va ko‘nikmalarni maktabda, uyda va jamoatchilik orasida qo‘llay olish darajalariga alohida e‘tibor qaratadi.

Ta'limdagi bunday o'zgarishlar o'quv dasturi va o'quv adabiyotlari mazmunini o'zgartirishga undadi. Ona tili, matematika va tabiiy fanlardan PISA baholash dasturi yo'nalishidagi savollar milliy bazasini yaratildi va o'quv dasturlariga kiritildi. PISA baholash dasturi yo'nalishidagi savollar singdirilgan o'quv dasturlari asosida qo'shimcha qo'llanma hamda adabiyotlar yaratish va amaliyotga joriy etildi. 5-sinfdan 11-sinfgacha o'quv darsliklarida buni ko'rish mumkin. PISA ona tili, matematika va tabiiy fanlarni o'qitishning shakl, metod, texnologiyalarini yangilanib o'qituvchilarning bu boradagi bilimni oshirilmoqda.

Bu fanlardan o'quvchilar savodxonligini baholashning milliy tizimini yaratilib, 2019-2021-yillarda amaliy ko'nikmalarni shakllantirishni baholashga qaratilgan sinovlarni tizimli ravishda o'tkazish niyatida. PISA testlaridan ona tili darslarida foydalansa, o'quvchilarni mantiqiy fikrlashga o'rgatish, matn bilan ishlash ko'nikmasini rivojlantirish va sinchkovlik talab etiladigan topshiriqlarni qo'llash o'quvchining hayotiy va intellektual ko'nikmalarini oshirishga xizmat qiladi. Masalan, 7-sinf ona tili dasturida berilgan "Biriktiruv bog'lovchilari" mavzusini o'tishda o'qituvchi mavzuni mustahkamlash maqsadida darslikdan tashqari quyidagi matn asosida PISA topshiriqlari tuzishi mumkin:

"Aljabr" matni asosida mantiqiy topshiriqlar:

Riyoziyot olimi al-Xorazmiydan inson haqida so'rashdi. Olim shunday dedi:

-Agar inson yaxshi xulq sohibi bo'lsa, u 1 ga teng. -Agar inson husn sohibi bo'lsa, birning yoniga nolni qo'shamiz, 10 bo'ladi. -Agar inson boy bo'lsa, yana bir nolni qo'shamiz – 100 bo'ladi. -Agar nasl-nasabli bo'lsa, yana bir nolni qo'shamiz-1000 bo'ladi. -Agar 1 raqami yo'q bo'lib ketsa, insonning qiymati yo'qqa chiqib, nollarning o'zi qoladi.

1-topshiriq:

Javobi tanlanadigan test

Al-Xorazmiy insonning qanday fazilatini 1 ga tenglashtiradi?

A.Uning nasl-nasabini

B.Yaxshi xulqini

S.Husn sohibi ekanligini

D. Boyligini

2-topshiriq: Bir necha javobli test

1	Al-Xorazmiy insonni yaxshi xulqli, chiroyli va boy bo'lishini uch xonali songa tenglashtiradi.	HA-YO'Q
2	Agar yaxshi xulq yo'q bo'lib ketsa, 3 xonali son 2 xonali songa almashadi.	HA-YO'Q
3	Xorazmiy ushbu ajoyib tenglamada insonning qiymati, avvalo, yaxshi xulqi bilan o'lganishini ta'kidlayapti.	HA-YO'Q

3. Javobi yoziladigan test: RIYOZIYOT so'zi hozirda qaysi fanni bildiradi? Javob: (Hozirgi matematika fani)

4-topshiriq: Lingvistik topshiriq: Matn mazmunidan kelib chiqib, bir o'rinda va bog'lovchisini, yana bir o'rinda ham bog'lovchisini qo'llang. Qo'llangan bog'lovchilar matn mazmuniga ta'sir ko'rsatmasin.

Javob:

Agar inson yaxshi xulq sohibi va chiroyli bo'lsa, uning qiymati 10 ga teng. Agar inson ham yaxshi xulq sohibi bo'lsa, ham chiroyli bo'lsa, uning qiymati 10 ga teng. Ona tili darslarida bunday keng qamrovli topshiriqlarni qo'llash matematikadan o'rgangan nazariy bilimlarini hayotiy ko'nikmalar asosida idrok etishimkoniyatini beradi. Adabiyot darslarida ham matn mazmunini tinglab tushunish ompetensiyasini o'stirish o'quvchilarni xalqaro baholash dasturiga tayyorlashda muhim omildir. Yangi avlod darsliklarida bu talablarga asosiy urg'u berilayotgani hech kimga sir emas. 9-sinf adabiyot darsligida Xojaning "Kechadur" g'azali keltirilgan. G'azalni o'rganish jarayonida quyidagi mantiqiy savollar bilan ishlash o'quvchilarni xalqaro baholash dasturlariga tayyorlashda dastlabki qadamdir:

Kunduz avqotim sening hajringda nolon kechadur Kecha ham zulfing kabi holim parishon kechadur.

Anbarin zulfung xayolidin ko'zumga, ey pari, Yil-u oy-u soat-u kun bori yakson kechadur.

1-topshiriq: Xojaning “Kechadur” g‘azalidagi 1-baytdagi “kechadur” so‘zlariga berilgan to‘g‘ri izohni toping.

1.1-misradagi “Kechadur” so‘zi kunduz so‘ziga qarama-qarshi qo‘yilgan. HA-YO‘Q.

2.1 va 2-misradagi “kechadur” so‘zining ikkitadan ma‘nosi mavjud. Ha-Yo‘q.

2-topshiriq: Geografik bilimlaringiz asosida oy, yil, soat, kun so‘zlarini xronologik tartibda yozing va ushbu atamalarga ta‘rif bering.

Xulosa qilib aytganda, ona tili va adabiyot darslarida aniq fanlar, tabiiy fanlar bilan fanlararo integratsiyani qo‘llash o‘quvchilarni xalqaro baholash dasturlariga tayyorlashning muhim omili hisoblanadi.

Nazorat uchun savol va topshiriqlar

I. Mantiqiy aql mashqlari:

1. **Tortta do‘st:** Farhod, Shod, Nuri, va Aziza bir-birini bilishadi. Farhod Shoddan baland, Nuri Azizadan past, Shod Nuri bilan teng. Kim eng baland?

2. **Qizil va ko‘k:** Bir savdo do‘koni qizil va ko‘k rangli to‘plarni sotadi. Agar qizil to‘p 3 marta, ko‘k to‘p 2 marta sotilsa, u holda qaysi rangdagi to‘p ko‘proq sotilgan?

3. **Qadamlar:** Sizning oldingizda 10 ta qadam bor. Har qadamda siz 2 marta oldinga va 1 marta orqaga qadam qo‘yasiz. 10 ta qadamdan keyin siz qanchalik oldinga o‘zgarasiz?

4. **Raqamlar:** 1, 4, 9, 16, ... Ketma-ketlikni davom ettiring. Keyingi raqam nima?

Bu mashqlarni yechishga harakat qiling va natijalarni taqqoslaymiz!

II. Xalqaro baholash dasturlari haqida qiziqarli topshiriqlar:

1. **Tadqiqot qilish:** Xalqaro baholash dasturlarining eng ommaboplari, masalan, PISA, TIMSS, va PIRLS haqida ma‘lumot to‘plang. Har birining maqsadi, metodologiyasi va o‘ziga xos jihatlari haqida yozing.

2. **Statistik tahlil:** O'z mamlakatingizdagi xalqaro baholash natijalarini o'rganing. Qaysi fanlarda kuchli yoki kuchsiz natijalarga erishilganini tahlil qiling va sabablari haqida fikr yuriting.

3. **Taqqoslash:** Turli mamlakatlarning baholash natijalarini solishtiring. Qaysi mamlakatlar yuqori o'rinlarda, qaysilari pastda? Nega?

4. **Innovatsion yondashuv:** Xalqaro baholash dasturlari orqali ta'lim tizimida qanday yangiliklar kiritilishi mumkin? Yangi ta'lim metodlarini ishlab chiqish yoki mavjudlarini takomillashtirish bo'yicha g'oyalar tayyorlang.

5. **Intervyu:** Ta'lim sohasida faoliyat yuritayotgan mutaxassislar, o'qituvchilar yoki talabalar bilan intervyu o'tkazing. Ular xalqaro baholash dasturlari haqida qanday fikrda? Ularning fikrlarini yozib oling.

6. **Prezentatsiya tayyorlash:** Olingan ma'lumotlar asosida qiziqarli prezentatsiya tayyorlang. Ushbu prezentatsiya orqali xalqaro baholash dasturlarining ta'limga ta'siri va muhimligini namoyish eting.

7. **Tajriba almashish:** Xalqaro baholash dasturlari natijalaridan kelib chiqib, sinfda qanday o'zgarishlar qilish mumkinligini muhokama qiling. O'z sinfingizda qo'llanilishi mumkin bo'lgan innovatsion yondashuvlarni ishlab chiqing.

Bu topshiriqlar xalqaro baholash dasturlarini chuqurroq tushunishga yordam beradi va ta'lim sohasidagi muammolarni hal qilishga qaratilgan fikrlarni rivojlantiradi.

IV. AMALIY MASHG'ULOTLAR

1. Muammoli masalalar yechish

Birinchi masala: Ko'p bolali oilaning otasi mamnun bo'lib hikoya qiladi: yer ag'darish biz uchun hech gap emas. 1-2 kg kanfet, pechenye sotib olib kelamanda, qani bolalar bu sizlarga, lekin oldin yerni chopib beringlar, deyman.

- Bolalar konfetsiz yer ag'darishmaydimi, - so'radik biz.

- Uncha tirishib ishlamaydi-da, tushuntirdi ota

Ota qo'llagan rag'batlantirish usuliga qanday baho berasiz?

Ikkinchi masala: 3-sinf o'quvchining onasi hikoya qiladi: Avvalari o'g'limning hamma ishlari joyida edi. Men ishlamasdim, unga ko'p vaqt ajratardim. Ishga kirganimdan so'ng "ikki baholar" ola boshladi. Kechqurun darslarini tekshirsam, topshiriqlarning bir qismi bajarilmagan, bajarilgani esa iflos, tushunarsiz bo'lgani uchun uni qayta ko'chirish kerak. Lekin allaqachon uxlash vaqti bo'lib qolardi.

Ota-onaning xatosi nimada. Siz qanday yo'l tutardingiz?

Aqlni charxlovchi savollar.

- Agar siz pitsa yetkazuvchisi bo'lganingizda, sizga bergan qaychi ni nima uchun ishlatgan bo'lardingiz?

- Bir kunda nechamarta daqiqa va soat minlari kesishadi?

- Nima uchun tenniskoptokchalari tukchalar bilan qolpangan?

- Plastik butilka qopqog'ini noodatiy usulda qo'llash usullarini sanab bering.

- Kechqurun to'rtda odam osma ko'prikn tagidan o'tishlari kerak, uyga etib borish uchun. Ularda quvvati faqat 17 daqiqaga yetadigan bitta fonari bor. Kechqurun fonarsiz o'tish uchun ko'prikn juda havfli, va faqat 2 odamni vaznini ko'taradi. 4 odamni har biri har xil tezlikda harakatlanadi: eng tezi ko'prikn 1 daqiqada kesib o'tishi mumkin, ikkinchisi – 2, uchinchi – 5 va ohirgisi – 10 daqiqada. Qanday qilib to'rtalasi ko'prikn 17 daqiqada kesib o'tishi mumkin?

- Kaltakni qanday qilib uchta joyda sindirib, natijada uchburchak yasamoq mumkin?

- Siz - qaroqchilar kemasining kapitanisiz, va sizning ekipajingiz hal qilishi kerak, qanday qilib talon-toraj qilingan boylikni bo'lishni. Agar qaroqchilarni yarmidan kami sizni fikringizga qo'shilmasa, sizni o'ldirishadi. Qanday qilib siz oltinni bo'lasiz, sizga kattaroq qismi tegib, va shu bilan siz tirik qolishingiz kerak?

- Agar yarim soat ichida shossedan o'tayodgan moshinani ko'rib qolish ehtimoli 0,95% teng bo'lsa, 10 daqiqa ichida moshinani ko'rib qolish ehtimoli qancha?

- O'zingiz shahringizni evakuatsiya pejasini qanday rasmiylashtirgan bo'lardingiz?

- Agar sizda 10 yashik qalamlar bo'lganida, ularni qanday qilib o'z to'g'ri maqsadidan tashqari ishlatgan bo'lardingiz?

XULOSA

Xulosa sifatida shuni aytishimiz kerak-ki, bo‘lajak o‘qituvchilarni pedagogik jarayonlarni tashkil etish va boshqarishning turli xil metod, usullari bilan tanishtirish, ularning kasbiy kompetentligini yanada rivojlantirish, kasbiy rivojlanish sirlari bilan qurollantirish hamda pedagogik innovatsiyalar bilan ishlash metodikasini shakllantirish ta’lim samaradorligini oshiruvchi muhim omillardan biridir. Pedagogik jarayonlarning samaradorligini ta’minlash uchun bo‘lajak o‘qituvchilarda pedagogik jarayonlarni strategik rejalashtirish, loyihalashtirish, modellashtirish, o‘quvchilar faoliyatini muvofiqlashtirish va ularning faolligini ta’minlash, vaziyatlarga ko‘ra pedagogik jarayonni boshqarish usullari, metodlari hamda tamoyillari, innovatsion texnologiyalarni bilishi va ular asosida pedagogik jarayon sub’ektlarining innovatsion faoliyatini tashkil etish ko‘nikmalarini rivojlantirish zarurdir.

Bo‘lajak o‘qituvchilarda kreativlikni ham rivojlantirish zarur hisoblanadi, kreativ tafakkur tushunchasini falsafiy, psixologik, pedagogik nuqtayi nazardan tahlil qilish atamani yaxlit holda tushunish imkoniyatini kengaytiradi. Tushunchani shunday anglash orqali bo‘lajak yangi davr o‘qituvchilarini tayyorlashda asosiy yo‘nalishlardan biri ularning kreativ salohiyatini orttirishga qaratilishi zarurligini bildiradi. Chunki, zamonaviy dunyoda investitsiyalar kiritish, global muammolarga yechim topish, ilmiy-texnik taraqqiyotni harakatga keltiruvchi kuch sifatida mutaxassisning kreativ tafakkuri qaralmoqda.

GLOSSARIY

Mentorlik: bu tajribali shaxs (mentor) tomonidan boshqa bir shaxsga yoki guruhga (menti) o'zining bilim va tajribalarini ulashish orqali ularga shaxsiy va professional maqsadlariga erishishga yordam berish jarayonidir. Mentorlik odatda motivatsiya berish, yo'naltirish, maslahat berish va rivojlanish imkoniyatlarini ochishdan iborat.

Linkedin: bu professional tarmoq bo'lib, ish izlovchilar, ish beruvchilar va biznes mutaxassislarini birlashtiruvchi platforma. U professional aloqalarni o'rnatish, ish topish, malaka oshirish va karyerani rivojlantirish uchun ishlatiladi.

Frilanserlik: bu mustaqil ishlash shakli bo'lib, unda shaxs biror bir kompaniyaga doimiy ishchi sifatida emas, balki ma'lum bir loyiha yoki xizmat uchun vaqtinchalik asosda ishlaydi. Frilanser odatda o'z ishini mustaqil ravishda tashkil qiladi va bir yoki bir nechta mijoz bilan hamkorlikda ishlashi mumkin.

Diversifikatsiya: bu tavakkalchilikni kamaytirish va daromadni oshirish maqsadida resurslar, investitsiyalar yoki faoliyatni turli yo'nalishlarga taqsimlash jarayoni. Ushbu tushuncha asosan biznes va moliya sohalarda qo'llaniladi, lekin boshqa sohalarda ham keng ishlatiladi.

Deadline: bu ish yoki vazifani bajarish uchun belgilangan oxirgi muddat. Bu tushuncha ish jarayonida samaradorlikni oshirish va vaqtni boshqarishni ta'minlash uchun ishlatiladi.

Neyro-lingvistik: bu inson tilini miyadagi jarayonlar bilan bog'liq holda o'rganadigan fan sohasi. U tilni tushunish, ishlab chiqish va ishlatishda miya qanday rol o'ynashini tadqiq qiladi. Neyro-lingvistika asosan lingvistika, nevrologiya va psixologiya fanlarining kesishmasida rivojlanadi.

Stimul: bu tashqi yoki ichki omil bo'lib, inson yoki hayvonning xatti-harakatlari, his-tuyg'ulari yoki fiziologik jarayonlariga ta'sir qiladi va ularga javob reaksiyasini uyg'otadi. Stimul tushunchasi psixologiya, fiziologiya va boshqa fanlarda keng qo'llaniladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR YO‘YXATI

1. O‘zbekiston Respublikasining Ta’lim to‘g‘risidagi Qonuni, 23.09.2020 yildagi O‘RQ637-son.
2. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 14 avgust 2018 yildagi “O‘zbekiston Respublikasi oliy ta’lim tizimini 2030 yilgacha rivojlantirish konsepsiyasini tasdiqlash to‘g‘risida” PF5847-son Farmoni.<https://lex.uz>
3. Ibragimov A.A. Xalq ta’limi xodimlari malakasini oshirish tizimini ko‘p vektorli yondashuv asosida takomillashtirish: ped. fan. (PhD)... diss. –Samarqand, 2018.
4. Ibragimova G.N. Interfaol o‘qitish metodlari va texnologiyalari asosida talabalarning kreativlik qobiliyatlarini rivojlantirish: ped. fan... (PhD) diss. Toshkent, 2017.
5. Urakov Sh.R. Oliy ta’lim muassasalarida bo‘lajak o‘qituvchilarni tayyorlashning kompetent yondashuvga asoslangan pedagogik tizimini takomillashtirish: ped. fan. (PhD)... diss. – Samarqand, 2018.
6. Davidov V.V. Проблемы развивающего обучения. М.: Педагогика, 1986
7. Байденко В.И. Выявление состава компетенций выпускников вузов как необходимый этап проектирования ГОСВПО нового поколения. -М. -2006. -72 с
8. Ларионова Г. А. Компетенции в профессиональной подготовке студентов вузов: знания, действия, деятельность, самоопределение: монография. - Челябинск. - 2004. - 171 с.
9. Махмудов А.Х. Таълим тизимида компетентлик асосида ёндашувнинг дидактик жихатлари // «Укитувчиларнинг касбий махоратини оширишда инновация технологияларининг ахамияти» мавзусидаги Республика илмий-амалий конференцияси материаллари. - Тошкент. - 2012. 44-47 бетлар.
10. Ховов О.В. Компетентность профессиональная // Энциклопедия профессионального образования: В 3-х т. - М.: АПО. - 1998.-Т.1. -С.454- 455.

11. Ta'lim sifatini baholash bo'yicha xalqaro tadqiqotlarni amalga oshirish Milliy markazi. O'quvchilarning savodxonligini baholash bo'yicha xalqaro tadqiqot dasturi haqida qo'llanma.-T.:2019.-6-bet.

12. Mahmudov N., Nurmonov A., Sobirov A. Ona tili. Umumiy o'rta ta'lim maktablarining 9-sinfi uchun darslik. – T.:O'zbekiston, 2019. 87-bet.

13. [oecd.org/pisa/](https://www.oecd.org/pisa/) – PISA xalqaro baholash dasturi sayti

14. Terry Heick. Elektron resurs – URL: <https://www.teachthought.com/project-based-learning>

15. Elektron resurs – URL: <https://www.pblworks.org/>

S.X.Djalolova.

KASBIY KARYERASINI LOYIHALASHTIRISH

(bo'lajak o'qituvchilar misolida)

(Uslubiy qo'llanma)

“ACCESS SERVICE” nashriyoti

Muharrir: D.Urinbayeva

Texnik muharrir: A.Shakarov

Nashrga tayyorlovchi: Sh.Xujakulov

ISBN: 978-9910-8721-1-2

“ACCESS SERVICE” nashriyoti.

Faoliyat manzili Samarqand shahar, So'lim shaharchasi,

B.Yalangtush MFY, 128-uy, 74-xonadon.tel.: +998 97-289-89-86

Terishga berildi: 19.02.2025-yil. Bosishga ruxsat etildi: 22.03.2025-yil.

Bichimi 60x84 1/16, “Times New Roman” garniturası.

Bosma tabog'i 4. Adadi 50 nusxa. Buyurtma № 2025/ NI-7

Bahosi kelishilgan narxda. Noshirlik litsenziyasi: № 098355

This image shows a single sheet of white paper with horizontal ruling lines. The lines are evenly spaced and run across the width of the page. There are no margins, text, or other markings on the paper.

